

KVALITETNO VRIJEME RODITELJA I DJECE

Tomić, Katarina

Master's thesis / Diplomski rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Split / Sveučilište u Splitu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:172:203253>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-01**

Repository / Repozitorij:

[Repository of Faculty of humanities and social sciences](#)

UNIVERSITY OF SPLIT

**SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET**

DIPLOMSKI RAD

KVALITETNO VRIJEME RODITELJA I DJECE

KATARINA TOMIĆ

Split, 2024.

Odsjek: Učiteljski studij

Studij: Učiteljski studij

Predmet: Obiteljska pedagogija

KVALITETNO VRIJEME RODITELJA I DJECE

Student:

Katarina Tomić

Mentor:

doc. dr. sc. Anita Mandarić Vukušić

Split, veljača, 2024.

Sadržaj

1. Uvod	1
2. Uloga i značaj obitelji u razvoju djeteta	2
2.1. Pojam i struktura tradicionalne i suvremene obitelji.....	2
2.2. Uloga majke i oca u razvoju djeteta	8
3. Uloga slobodnog vremena u razvoju djeteta	18
3.1. Važnost zdravog ranog razvoja	18
3.2. Slobodno vrijeme	18
3.3. Izvanastavne i izvanškolske aktivnosti	20
3.4. Provođenje slobodnog vremena djece i roditelja	22
4. Istraživanje o vremenu koje roditelji provode sa svojom djecom.....	25
4.1. Predmet i cilj istraživanja	25
4.2. Metodologija istraživanja	25
4.2.1. Hipoteze istraživanja	26
4.2.2. Uzorak istraživanja	26
4.2.3. Istraživački instrument	26
4.2.4. Istraživačka metoda	26
4.3. Rezultati istraživanja	27
4.4. Testiranje hipoteza	37
5. Zaključak.....	43
6. Literatura.....	44
Sažetak	50
Abstract.....	51
Prilozi	52

1. Uvod

Tijekom vremena promijenio se stil života pa time i način funkcioniranja obitelji. Kvalitetno provedeno vrijeme u obitelji oduvijek je doprinosilo boljitku razvoja djece, ali i razvoju roditeljskih kompetencija te odnosa djece i roditelja. Danas, u vremenu u kojemu je svaki roditelj između svojih obaveza na poslu, privatnog života te roditeljstva, postaje sve teže osigurati slobodno vrijeme koje roditelj može provesti sa svojim djetetom.

Život je postao preopterećen i prepun obaveza i briga, posebno za roditelje i obitelji. Kako dani prolaze, popisi obaveza postaju sve veći i čini se da drugi prioriteti imaju prednost nad kvalitetnim obiteljskim vremenom. Kvalitetno vrijeme je vrijeme provedeno sa svojom djecom, a posvećivanje i malo vremena koje za roditelja može izgledati malo, ako se ono provodi radeći zadatke i aktivnosti koje djeca vole raditi, za djecu može biti neizmjereno mnogo. Provesti kvalitetno vrijeme sa svojom djecom ne mora biti veliki pothvat, može biti jednostavno. Dovoljno je da roditelj sa svojim djetetom, svaki dan provede nekoliko minuta zajedno, bez ikakvih ometanja sa strane.

Djeca koja provode kvalitetnije vrijeme sa svojim obiteljima imaju manje izgleda da će sudjelovati u rizičnim ponašanjima kao što su upotreba droga i alkohola. Pokazujući svojoj djeci da ih vole i brinu za njih, roditelji im pomažu da ih održe mentalno i emocionalno jakim. Kao roditelj, najbolji način da to učini je redovito provoditi kvalitetno vrijeme s njima. Vjerojatnije je da će djeca koja provode kvalitetnije vrijeme sa svojim obiteljima biti fizički zdravija i otpornija te imati snage i volje za učenje i napredovanje.

Ovaj rad istaknuti će ključne značajke o ulozi i značaju obitelji u razvoju djeteta, na način da se predoči struktura tradicionalnih i suvremenih obitelji, uloge očeva i majki u razvoju djeteta te aktivnosti i provođenje slobodnog vremena roditelja i djeteta. Nadalje, biti će istaknute ključne značajke o ulozi slobodnog vremena u razvoju djeteta te će biti prikazani rezultati provedenog istraživanja o vremenu koje roditelji provode sa svojom djecom. Istraživanje je provedeno putem online anketnog ispitivanja Splitu i okolici u razdoblju od 1. do 30. srpnja 2022. godine. U istraživanju je sudjelovalo 314 roditelja.

2. Uloga i značaj obitelji u razvoju djeteta

Brojna društva i zajednice, su kroz povijest nastajala, mijenjala se i prestajala postojati, ali obitelj je, bez obzira na razne promjene strukture, obilježja i funkcije, opstala od davnih vremena pa sve do danas. Temeljna uloga i zadaća obitelji je podizanje i odgoj djece. U obitelji dijete formira svoju ličnost, osobnost, karakter, navike, stavove, mišljenja i vrijednosti te doživljava prva socijalizacijska i životna iskustva. Zdravi obiteljski odnosi, topla sredina i emocionalno ozračje te sigurnost, preduvjet su uspješnog i kvalitetnog razvoja djeteta.

2.1. Pojam i struktura tradicionalne i suvremene obitelji

Na definiciju obitelji utjecale su razne kulture kao i vrijeme, te se tako definicija mijenjala kroz povijest. Prolazak vremena i pojavljivanje raznih kultura utjecale su na to da su se mijenjale osobine obitelji, funkcija, zadaća pa čak i uloga u društvu. Iako se definicija više puta mijenjala kroz povijest, te postoje više definicija obitelji, ipak je svima zajedničko to da je obitelj zajednica određenog broja ljudi koja obnaša različite funkcije kako unutar obiteljske zajednice tako i izvan nje. Nedoumice pri definiranju pojma obitelji odnose se na funkcije i zadaće obitelji, veze među članovima, utemeljenost te brojnost članova. Značenje pojma 'obitelj' također ovisi o tome tumači li se u društvenom, biološkom, kulturnom ili statističkom smislu (Hodgson i Birks, 2002). Za Juul-a (2008) obitelj je mjesto gdje djeca uče o društvenim vještinama, o granicama drugih kao i o vlastitim granicama.

Mnogi autori smatraju obitelj kao temeljnu instituciju društva (Mason, 2001; Alesina i Giuliano, 2010; Carmichael i sur., 2016; Kok, 2017). Definiciju obitelji razvio je socijalni antropolog Murdock (1949, prema Stevanović, 2000, str. 135) prema kojoj je obitelj „društvena skupina koju karakterizira zajedničko prebivanje, ekonomska suradnja i reprodukcija. Obuhvaća odrasle osobe oba spola od kojih barem dvije održavaju prihvaćenu spolnu vezu, plus jedno ili više djece, vlastite ili usvojene, odraslih osoba koje seksualno kohabitiraju“. Ova definicija okupila je važnost krvnog/biološkog srodstva, načina života, heteroseksualnosti i generacija. Navedena definicija s vremenom postala je diskreditirana zbog fokusa na krvne veze, heteronormativne pretpostavke te pretjeranu apstraktnost.

UNESCO (1992) navodi da je obitelj srodnička jedinica i da čak i kada njeni članovi ne dijele zajedničko kućanstvo, jedinica može postojati kao društvena stvarnost. Desai (1994,

prema Sonawat, 2001) definira obitelj kao jedinicu dviju ili više osoba ujedinjenih brakom, krvlju, usvajanjem ili sporazumno zajednicom.

Za Rosića (1998. str. 61) obitelj je „jedna od primarnih društvenih skupina u kojoj se ostvaruje proces odgoja djece i prva skupina u kojoj su njeni članovi integrirani i u njoj stječu početne oblike socijalizacije.“ Rosić i Mušanović (1997) obitelj tumače kao malu i jedinstvenu skupinu ljudi koji zadovoljavaju svoje biološke, psihološke, socijalne i odgojno-obrazovne potrebe, a karakteriziraju je složene interakcije njenih članova tijekom kojih se razvijaju određeni modeli ponašanja. „Obitelj čine roditelji, ili najmanje jedna odrasla osoba, i djeca, ili najmanje jedno dijete, koji žive u zajedničkom domaćinstvu, uspješno funkcioniraju kao zajednica zadovoljavanja potreba njenih članova, a njihov odnos se temelji na krvnom srodstvu, zakonskoj (brak, adopcija) ili običajnoj regulativi“ (Pašalić Kreso, 2012, str. 54). Iako postoji mnogo različitih definicija obitelji, vidljivo je da su definicije veoma slične, i zajedničko im je da je obitelj otac, majka i djeca. Svaka osoba tijekom svog života pripada dvjema tipovima obitelji:

- u roditeljskoj obitelji u kojoj on ili ona čine ili su činili potomstvo, tj. mlađu generaciju tzv. obitelj orijentacije (u kojoj su dobili glavne i osnovne orijentire za život) i
- u vlastitoj obitelji u kojoj su on ili ona roditelj, odgajaju svoje vlastito potomstvo i predstavljaju stariju generaciju – tzv. obitelj prokreacije (u kojoj oni kreiraju okruženje za optimalan razvoj svoje djece) (Pašalić Kreso, 2012, str. 57).

Pašalić Kreso (2012) nadalje navodi da će način na koji su djeca odgajana u obitelji uvelike utjecati na to na koji će način ta djeca odgajati svoju djecu. Rosić i Zloković (2002) navode da je tradicionalna obitelj oduvijek obavljala mnoge funkcije koje i danas postoje u modernoj obitelji bez obzira na brojne promjene koje je evolucija obitelji donijela u životnom stilu i strukturi. Također navode da su najvažnije od njih reprodukcija, osiguravanje egzistencije i financijske sigurnosti, njegovanje pozitivnih, toplih odnosa među članovima obitelji, socijalizacija djece i bezuvjetna emocionalna podrška

Oblici u kojima se pojavljuju brak i obitelj kroz povijest su raznoliki. Slijedom navedenog, obitelji su uvijek u većini bile monogamne, odnosno zajednica jednog muškarca i jedne žene, međutim, u nekim su sredinama postojali i drugačiji oblici obitelji. Poligamna obitelj se odnosi na brak između jednog muškarca i više žena, a rjeđe se pojavljivala poliandrijska obitelj koja se odnosi na brak između jedne žene i više muškaraca. Prema kriteriju vodstva, obitelj se dijeli na patrijarhalnu (u kojoj glavnu ulogu imaju djed ili otac),

matrijarhalnu (kada u njoj glavno mjesto pripada majci) ili samostalnu obitelj gdje žena i muž žive zajedno sa svojom djecom, ali odvojeno od ostalih rođaka (Benvin, 1972).

U dalekoj povijesti, majka je bila osoba koja je dominirala u obitelji. Obitelj je preživljavala od zemljoradnje kojom se ona bavila. Otac se povremeno bavio lovom, međutim, budući je obitelj trebala sigurnu egzistenciju, to nije bilo dovoljno. Tijekom vremena, uloga muškarca je jačala, što je dovelo do preuzimanja svih dotadašnjih uloga majke. Nova uloga majke se promijenila, ona ostaje kod kuće i gotovo jedina funkcija joj je reprodukcija. Rosić i Zloković (2002) tvrde da je na taj način žena izgubila autoritet, štovanje i prava koja je do tad imala.

Prema Valjan Vukić (2009), u tradicionalnim obiteljima, koje su dominirale do 19. stoljeća, sve odluke koje su se odnosile na obitelj donosio je otac kao dominantna osoba u obitelji. Benvin (1972) pak navodi da je u starogrčkoj obitelji, otac bio glavar koji je slobodno raspolagao imovinom, a bio je i gospodar svoje žene i djece, te je starogrčka obitelj obuhvaćala samo roditelje i djecu u kojoj je otac bio i glava kuće i svećenik. U Ateni se žena nije ubrajala među građane već među žitelje bez građanskih prava, a suradnje među partnerima gotovo i nije bilo. U helenističko vrijeme javlja se uvjerenje da je ravnopravnost muža i žene preduvjet za skladan brak, kao i da žena u braku ispunjava svoju pravu vrijednost. Benvin (1972) ističe da otac ima gotovo apsolutnu moć nad članovima obitelji, on odlučuje hoće li prihvatiti vlastito dijete, pa ga tako može prodati, odbaciti pa čak i ubiti. S vremenom se razvila svijest o čovjekovoj društvenoj naravi po kojoj su svi ljudi ravnopravni jer žive u istom svijetu. Osobnost se počinje cijeniti kao glavna bit čovjeka.

Prema Adamović (2011) u 18. i 19. stoljeću, s dolaskom industrijske revolucije, dolazi do promjena u obiteljskom životu. Radno sposobni članovi obitelji iz ruralnih područja zapošljavaju se u tvornicama, svakodnevno napuštaju svoje domove zbog odlaska na posao. Svi članovi obitelji ekonomski doprinose obiteljskoj zajednici i uslijed novonastale situacije, ne provode dovoljno vremena zajedno i obitelj više nije središte njihovog života. Slijedom navedenog, dolazi do preuzimanja nekih obiteljskih funkcija od strane raznih javnih ustanova, što prema Rotenbergu (2001) dovodi do razaranja tradicionalne proširene obitelji za koju krivi industrijsku revoluciju. Vinovskis i Frank (1997) navode da u 18. stoljeću jača majčinska uloga, dok očinska uloga u obiteljima gubi dotadašnji značaj i dospijeva na marginu obiteljskog života. Velika ekonomska kriza i Drugi svjetski rat (30-ih i 50-ih godina 20. stoljeća) utječu na to da obiteljsko društvo počinje doživljavati nove promjene. Kad su muškarci izgubili posao i ulogu hranitelja obitelji ili otišli u rat, žene su preuzele nove uloge u obitelji (Haralambos i Holborn, 2002).

Tijekom kasnog 18. i ranog 19. stoljeća, društva u sjevernoj Europi i Sjevernoj Americi doživjela su „najdublju preobrazbu društva u povijesti čovječanstva“ (Lee i Newby, prema Haralambos i Holborn, 2002, str. 7). Navedeni autori tvrde da su se promjene koje su donijele četiri velike transformacije (industrijalizam, kapitalizam, urbanizacija i liberalna demokracija) u tzv. 'eri modernosti' odrazile i na obitelji tog vremena. Moderna društva su obilježena svim tim promjenama, a promjene koje su nastale u društvu, odrazile su se i na status žene u obitelji te je ona sada žena-majka-domaćica (Haralambos i Holborn, 2002).

Ljubetić (2006) navodi da „industrijsko doba, međutim, donosi sa sobom velike ekonomske i političke promjene koje unose kaos u tradicionalne živote i uloge žena, zahtijevajući rješavanje njihova statusa.“ Kako navode Rosić i Zloković (2002), mijenjaju se ekonomski i socijalni odnosi koji su do tada prevladavali, javljaju se stavovi koji ne podržavaju stereotipnu sliku obitelji koja je postojala do tada, odnosno majke koja je kod kuće i odgaja djecu i oca koji izdržava obitelj i radi. Prema navodima Jurčević Lozančić (2011), suvremena obitelj se mijenja, ima manje članova, više pozornosti posvećuje djetetovim željama, odgoju i potrebama, kao i odnosima između bračnih partnera koji se temelje na međusobnom poštovanju, razumijevanju, povjerenju i ravnopravnosti

U današnje vrijeme, suvremene obitelji se suočavaju sa sve izrazitijim poteškoćama, nesigurnost egzistencije povezana je s velikom nezaposlenošću, pa je tako u Hrvatskoj trenutno 118.996 nezaposlenih osoba¹. (Hrvatski zavod za zapošljavanje) Međutim, Jurčević Lozančić (2011) navodi da su zaposleni članovi obitelji većinom preopterećeni poslovnim obvezama, što često uzrokuje zanemarivanje obitelji i braka, što u konačnici dovodi do povećanja slučajeva razvoda braka. Prema Maleš (2012), za razliku od tradicionalne obitelji gdje se obiteljske vrijednosti i zajednički životni ciljevi nalaze u drugom planu, u suvremenoj obitelji pak bračni partneri su prioritetno usredotočeni na ostvarenje vlastite osobnosti i karijere, gdje svatko ostvaruje svoj cilj zasebno.

Haralambos i Holborn (2002) navode da u današnjem modernom svijetu imidž je sve, pa tako mnogi roditelji rade i više nego bi trebali da bi sebi i djeci priuštili materijalne stvari koje im i nisu potrebne. Prema njima materijalizam postaje glavna vrijednost današnjeg društva pa tako navode da „u bogatim zapadnim zemljama ljudi troše velik dio svog dohotka na razonodu. Kada kupuju proizvode, to je često zbog imidža koji on predstavlja nego li zbog njegove kvalitete i korisnosti. Tako će ljudi platiti visoku cijenu za odjeću poznatih modnih dizajnerâ“ (Haralambos i Holborn, 2002, str. 8). Juul (2008, str. 122) navodi da roditelji često

¹ Broj nezaposlenih osoba na dan 21.01.2024. godine.

djeci kupuju previše igračaka ili daju previše novca jer „roditelji žele biti popularni, ili se groze sukoba, ili se sjećaju vlastitog djetinjstva kada im se uvijek govorilo *ne*, ili zato što misle da je takav oblik pokazivanja ljubavi doista ljubav.“

Iako se pojam 'obitelj' često odnosi na konvencionalnu (tradicionalnu) obiteljsku jedinicu, koja se sastoji od bioloških roditelja i djece, obično poznatu kao nuklearna obitelj, Turagabeci i suradnici (2007) navode da nuklearna obitelj uključuje obitelj s jednim roditeljem ili čak obitelj sa samo parom. Ostali tipovi obitelji uključuju osobe koje žive sami, par bez djece i strukturu proširene obitelji uključujući izvanbračne rođake. Prema Kamerman i suradnicima (2003), distribucija takvih obiteljskih struktura razlikuje se među zemljama s udjelima obitelji samo s parovima i obitelji s jednim roditeljem s uzdržavanom djecom u porastu, dok se udio obitelji s parovima s djecom smanjio, osobito onih s uzdržavanom djecom. Struktura obitelji općenito se kategorizira u nuklearne obitelji (oženjeni s/bez djece) i nenuklearne obitelji ili višestruke obitelji (Ferrer i sur., 2005; Steptoe i sur., 2000).

Ostale klasifikacije sastoje se od bračnih parova sa ili bez djece i bračnih parova sa/bez djece koji žive sa svojim roditeljima ili više obiteljskih jedinica (Takeda i sur., 2004; Terasaki, 2002). Sve veći broj istraživača pribjegava svjetskoj klasifikaciji obiteljskih sustava izvedenoj na temelju antropoloških dokaza Todda. Todd (1985) je podijelio sve zemlje svijeta na temelju triju pokazatelja čije kombinacije, kako je tvrdio, čine obiteljski sustav: praksa življenja u složenim ili nuklearnim kućanstvima, prakticira li se rođачki brak i postoji li podijeljeno nasljeđe između braće. Kombinacijom ovih mjera razvio je stroge kategorije i upotrijebio ih za razlikovanje četiri glavna tipa obiteljske organizacije na razini zemlje: egzogamna komunitarna obitelj, autoritarna obitelj, egalitarna nuklearna obitelj i apsolutna nuklearna obitelj, a sve pokazuju duboke povijesne korijene u njihovoj geografskoj rasprostranjenosti još od srednjeg vijeka. U svrhu boljeg pregleda razlika nekadašnje institucionalne obitelji i sadašnje prijateljske obitelji, u tablici 1 slijedi prikaz njihovih karakteristika.

Tablica 1. „Karakteristike nekadašnje institucionalne obitelji i sadašnje prijateljske obitelji“
(Trstenjak, 1978)

OBITELJ - INSTITUCIJA	OBITELJ - PRIJATELJSTVO
Autoritarna	Demokratska
Familizam (obitelj temelj društva)	Individualizam
Stabilna	Nestabilna
Sveta	Sekularizirana
Ruralna	Urbana
Stalnost	Pokretljivost
Konflikt	Prilagođivanje
Razboritost	Romantika

Prema podacima iz tablice 1, vidljivo je da karakteristike obitelji – institucije, najviše odgovaraju obitelji patrijarhalnog tipa. Ova tablica prikazuje razliku između nekadašnjeg tipa obitelji, institucije, i današnjega modernoga tipa obitelji, prijateljstva. Trstenjak (1978, str. 515) navodi da ova tablica prikazuje kako je „obitelj u povijesnim vremenima prešla iz jednog perioda institucionalnosti, u kojoj je obiteljsko ponašanje bilo kontrolirano od običaja, javnog mišljenja i zakona, prema jednoj drugarskoj obitelji (companionship), u kojoj obiteljske prilike ostaju nijemi sporazum između članova same obitelji.“

Tablica 2 prikazuje promjene u društvu koje su pojavljuju u modernom braku i obitelji a uspoređena je sa tipom obitelji iz povijesti.

Tablica 2. „Razlike u obitelji prijašnjih vremena i današnje suvremene obitelji“ (Trstenjak, 1978)

OBITELJ PRIJAŠNJIH VREMENA	SUVREMENA OBITELJ
Proširena i molekularna	Umanjena i nuklearna
Brojna	Malena brojem
Stanovanje zajedno s drugima	Vlastiti stan
Obiteljsko nasljedstvo	Prihodi od redovite zaposlenosti
Umjerenost	Udobnost
Brak iz razloga	Brak iz srca
Primat rođaćki	Primat bračnog para
Muževljev autoritet	Roditeljski autoritet
Svakodnevna subordinacija djece	Brza emancipacija djece
Strukturalna stabilnost	Strukturalna nestabilnost

Trstenjak (1978) navodi, da su u suvremenoj obitelji, uočljive strukturalne promjene za razliku od tradicijske obitelji, odnosno, obitelji prijašnjih vremena. Također navodi da su transformaciji obitelji pridonijeli industrijalizacija, urbanizacija, pad smrtnosti, porast uslužnih djelatnosti, rast troškova života kao i profesionalno zaposlenje žene. Svi ovi faktori su natjerali da se uloge u obitelji promjene i da pokušavaju održati korak sa ubrzanim promjenama u svijetu.

2.2. Uloga majke i oca u razvoju djeteta

Roditelji imaju najvažniju ulogu u cjelokupnom razvoju svog djeteta. „Pod pojmom razvoj razumijevamo slijed promjena u osobinama, sposobnostima i ponašanju djeteta zbog kojih se ono mijenja te postaje sve veće, spretnije, sposobnije, društvenije, prilagodljivije itd.“ (Starc i sur., 2004, prema Božiković i sur., 2020, str. 402). U današnjem svijetu roditelji rade što više mogu te tako pokušavaju omogućiti svojoj djeci da imaju što bolju budućnost.

Roditeljstvo se može objasniti kroz niz definicija i pojmova, međutim, proces roditeljstva se sastoji od mnoštva uloga, zadataka, procesa, brige i njege koja se prenosi u međusobnoj interakciji i kontaktu s djetetom. Pašalić Kreso (2012, str. 44) u svom djelu navodi da „dijete ne donosi sa sobom na svijet, u gotovom obliku, nijednu od tipičnih

ljudskih osobina. Niti govor, niti mišljenje, niti uspravan hod, a ni korištenje ruke.“ Djeca u potpunosti ovise o roditeljima i drugima odraslima oko sebe da im pomognu naučiti ove osnovne stvari. Svaki roditelj drugačije pristupa roditeljstvu a razlog tome su različite kulture kao i različit odgoj samih roditelja. Buljan Flander i Karlović (2004) navode kako su u svim kulturama sveukupni ciljevi roditeljstva vezani uz zdravlje djeteta, poučavanje djeteta vještinama koje će mu omogućiti da bude sigurno i neovisno te razvijanje onih osobina koje se smatraju vrlinama. Kvaliteta roditeljstva i kompetentnost roditelja se očituje kroz mnogo čimbenika poput akademskih postignuća, osjećaja odgovornosti, izvršavanja obaveza, samopoštovanja i samopouzdanja, socijalizacije djeteta, tijek razvoja kao i uredno psihičko zdravlje. Jasno je da ti čimbenici također nisu posve izolirani od vanjskih pozitivnih ili negativnih utjecaja. Nasuprot tome, Milanović i suradnice (2014) tvrde da uz nekompetentne roditelje, dijete razvija subjektivni osjećaj moći nad roditeljskim ponašanjem i doživljava objektivnu nemogućnost kontrolirati vlastita stanja, ponašanje ili akcije.

Roditelji svojim ponašanjem oblikuju emocionalnu klimu unutar obitelji s kojom ujedno i ostvaruju odnos s djetetom i utječu na njegovo ponašanje. Negativne emocije i loše ozračje jednako tako uzrokuju nezadovoljavajuće roditeljstvo sa zlostavljačkom idejom. Pozitivna i topla klima pogoduju ugodnom, toplom i poželjnom roditeljstvu. Čimbenici koji utječu na kvalitetu roditeljstva su značajan stres, zanimanje roditelja, njihov bračni status i drugi problemi s kojima se djeca i roditelji susreću zajedno. Danas je moderno roditeljstvo stresnije nego prije (Bašić i sur. 2002).

Autori Milanović i suradnice (2014) u svojoj knjizi navode da roditeljske emocije, a ne djetetovo ponašanje, djeluju na situacije poput motivacije za interakciju s djetetom, procjenu događanja i djetetova ponašanja, tendencije u ponašanju djeteta, ekspresivnost u ponašanju roditelja pri čemu roditelji svoju interakciju s djetetom reguliraju gestama, izrazima lica, tonom glasa, a negativna slika svega toga uzrokuje stres i dezorganizaciju kod djeteta.

Djeca općenito uspješnije odrastaju kada imaju dobar odnos s jednim roditeljem, nego kad odrastaju u domu s oba roditelja gdje vlada nesloga i nezadovoljstvo. Samohrani roditelji suočeni su s posebnim zahtjevima, specifičnim uvjetima i naročitim problemima za koje je potrebno pronalaženje adekvatne i efikasne stručne pomoći kako ne bi došlo do navedenih problema. Također je značajno da samohrani roditelji shvate kako je određena količina stresa dio svakog roditeljstva, bez obzira odgaja li roditelj sam dijete ili u zajednici s bračnim partnerom (Buljan Flander i Karlović, 2004).

Roditelji su također vezani zakonskim obvezama koje ih smatraju odgovornima za dobrobit i odgoj svoje djece, ističući njihovu društvenu odgovornost. Vukasović (1994) navodi da je roditeljstvo, materinstvo i očinstvo pravno zaštićeno, ali su postavljene i obveze prema obavljanju roditeljskih dužnosti. U roditeljstvu, odgovornost posebno mora biti na vrlo visokoj razini, a očituje se na cjelokupnoj bazi o skrbništvu i brizi za vlastito potomstvo. Na uspješnost odgoja djeteta utječu oba roditelja, njihovi odnosi i ponašanje, stoga, prema Vukasović (1994), roditeljstvo treba karakterizirati kao suodgovorno ponašanje oca i majke.

Autori Shaw i Wood (2009, str. 15) u svom djelu navode da su djeca „izuzetno prilagodljiva i podatna, pa način na koji ih odgajamo u velikoj mjeri određuje to kakvi će ljudi postati.“ Sami proces odgajanja, kao i tehnika odgajanja, značajno se odražavaju kasnije na djetetov život, socijalni razvoj i emocionalnu zrelost, temperament, pa djelomično i na akademske uspjehe i neuspjehe. Roditeljski odgojni stil utječe na razvojne rezultate djeteta, ali i na prihvaćanje roditeljskih aktivnosti te na spremnost da bude uključeno u socijalizaciju. Autori Maccoby i Martin (1983, prema Brajša-Žganec, 2003) navode kako se kroz odgoj isprepliću dvije važne dimenzije roditeljstva koje su važne za djetetov kasniji razvoj. Jedna dimenzija je roditeljska toplina a druga suprotna ovoj je roditeljski nadzor. Također navode da roditeljsku ljubav karakteriziraju osobine i značajke poput ljubavi, ohrabririvanja, količine podrške kao i pažnje. Nasuprot tome negativne osobine su odbacivanje, nerazumijevanje, hladnoća i neprijateljstvo. Uspješni roditelji u svojoj ulozi prema djetetu ponašaju se prijateljski, razumno, pred njih postavljaju razumne zahtjeve i očekivanja, adekvatne nagrade, pohvale i kazne te ograničenja.

Roditelji aktivno i kvalitetno provode svoje vrijeme s djecom, indirektno ih učeći o socijalnim vještinama, kulturi ponašanja te komunikaciji. Prilagođavaju se svim zahtjevima koje donosi određena razvojna dob i prema tome djeluju i postupaju u najboljoj koristi za potomka. Ono što je vrlo bitno za napomenuti, da bez obzira na sve, Maccoby i Martin (1983, prema Brajša-Žganec, 2003) navode da roditeljstvo uvijek mora biti u interesu djeteta i njegovih potreba.

Ljubetić (2007) tvrdi da je majka glavna odgajateljica u životu djeteta od samog rođenja pa i u ranom djetinjstvu. Bez majke djetetov život bi bio gotovo nemoguć zbog dojenja, brige, njege, nježnosti, ljubavi te život djeteta gotovo u potpunosti ovisi o njoj. Dijete se uz majku brzo veže te kada je nesigurno ili u strahu, tužno dijete uz plač zove majku kako bi ga utješila i smirila. Ovisno o tome kako se majka brine o svojem djetetu i način na koji mu pruža skrb, razvija se buduća osoba, karakter te ujedno psihičko i duševno zdravlje.

Prema Ljubetić (2007), upravo je majčina odgovornost ono što sačinjava najvažniji dio roditeljske skrbi.

Ukoliko je majčinska uloga neadekvatno obavljena vrlo je velika vjerojatnost da će se u odrasloj dobi kod djeteta pojaviti neki emocionalni problemi. Deklaracija o pravima djeteta govori kako dijete ne smije biti udaljeno od majke osim u izvanrednim situacijama, posebno dok je još malo. Djeca kojoj su u djetinjstvu uskraćeni majčinska nježnost, briga i ljubav, pokazuju osjetno zaostajanje kada ih usporedimo sa djecom koja su živjela u normalnim obiteljskim okolnostima. Provodeći vrijeme i brinući se za dijete uspostavlja se emocionalan odnos između majke i djeteta. Prepoznato je da dijete već u prvom mjesecu života može uočiti i razlikovati majčin glas od drugih glasova i na to reagirati (Vukasović, 1994).

Motorički, psihički i socijalni razvoj djeteta uvelike ovisi o socio-emotivnim uvjetima u kojima se dijete odgaja, a osobito su važne prve tri godine života djeteta. U normalnim uvjetima to započinje rođenjem i nastavlja se kroz život. Vasta i suradnici (1998, str. 457) navode da „majka i dijete uzajamno reguliraju svoja ponašanja afektivnim ekspresijama i prepoznavanjem afektivnih ekspresija onoga drugoga. U nizu je istraživanja utvrđeno da djeca privržena majci pokazuju mnoge druge pozitivne osobine koje ne pokazuju djeca čiji su odnosi sa skrbnikom niže kvalitete.“ Majka je primarni djetetov skrbnik, njezina blizina važan je faktor za motorički i psihički razvoj i život djeteta. Prema Brajša Žganec (2003), za majku se može reći, da je prvi i kontinuirani vanjski stimulans za dijete od prvog dana života.

Iako je za vrijeme dojenja majka vodeća odgajateljica, otac također ima veliku ulogu i uvelike je prisutan nasuprot tome što se često osjeća zanemareno zbog izuzetne emotivne bliskosti i simbiotske ovisnosti između majke i djeteta. Otac dijeli odgovornost za odgoj, podizanje djeteta, njegov rast i razvoj jednako kao majka. Iako ga dijete nešto kasnije može raspoznati, oko 7. mjeseca života od majke, uloga u životu djeteta do tada nije zanemariva. Za pravilno emocionalno sazrijevanje otac ima nezamjenjivu ulogu. Nakon prve godine života, kada dijete polako uči hodati, otac dobiva sve važniju ulogu u životu djeteta (Ljubetić, 2007).

Postoji međusobno nadopunjavanje na razini otac-dijete. Dijete se počinje zanimati za razlike između majke i oca, što je kasnije neophodno za formiranje spolnog identiteta. Za žensko dijete otac je prvi predstavnik muškog roda s kojim se susreće i upoznaje, ali i uz oca razvija zdravi ženski identitet. Moriarty i Fine (2001) navode da je muškoj djeci nadasve potreban muški model, prema kojem će učiti, kojeg će oponašati, a kasnije prema kojem će se ponašati sa osobinama muškarca (prirodno veća agresivnost, grubost, junaštvo). Prema Bezinović i Smojver Ažić (2000), uloga oca, zbog prirodno nametljivijeg autoriteta, posebno

je važna za vrijeme odgoja adolescenata, kojima je nadasve potrebna stabilna, autoritativna, zrela odrasla osoba. Također navode da je otac zaštitnik djeteta i uz njega se dijete osjeća sigurnim i voljenim.

Božiković i suradnici (2020) navode kako su roditelji prvi djetetovi učitelji koji ih usmjeravaju u njihovom emocionalnom i socijalnom razvoju pri čemu ostvaruju najznačajniju ulogu u djetetovu razvoju. „Svojim djelovanjem utječu na djetetov kognitivni, psihički, fizički, socijalni, emocionalni i moralni razvoj“ (Božiković i sur., 2020, str. 399).

Komunikacija između djeteta i majke započinje već u intrauternoj fazi. Razvoj govora, jezika, komunikacije započinje od samog rođenja djeteta. Prvi signal komunikacije koje dijete šalje jest plač. Do treće godine života dijete bi trebalo usvojiti bazu materinjeg jezika, dok bi pravilan izgovor dijete trebalo imati s navršenih pet i pol godina. Za razvoj govora posebno je važan sluh. Kada je riječ o govoru prve riječi (mama, tata) izgovara s godinu dana. Poslije toga govor se brzo razvija. Berk (2008) navodi da rječnik dvogodišnjeg djeteta sadrži 200 do 300 riječi, a trogodišnjeg 1000 riječi. Godinu ili dvije prije polaska u školu djeca su zaokupljena otkrivanjem kako stvari funkcioniraju, iskušavanjem vlastitih mogućnosti i uživljavanjem u uloge drugih ljudi. Riječi olakšavaju razmišljanje, a razmišljanje tjera na upotrebu jezika (Berk, 2008).

Svakodnevna njega, hranjenje, igra, sve je to stimulacija za razvoj motorike. Starc i suradnici (2004, str. 15) navode da „razvoj motorike može se pratiti kroz njegove faze, a koje su vidljive u usavršavanju držanja tijela (posturalne kontrole), kretanja (lokomocije) i baratanja predmetima (manipulacije).“ Bardid i suradnici (2016) navode da razvoj grubih motoričkih vještina kod djece obuhvaća razdoblje od 2. godine do adolescencije, dok razvoj finih motoričkih vještina i vidno-motoričke koordinacije se razvija od 2. do 6. godine djetetova života. Prikaz razvoja vještina grube i fine motorike prema dobi djeteta, prikazan je u tablici 3.

Tablica 3. „Vještine grube i fine motorike kod djece“ (Bardid i sur., 2016)

DOB	GRUBE MOTORIČKE VJEŠTINE	FINE MOTORIČKE VJEŠTINE
2 godine	Neprestano se kreće, stoji na jednoj nozi, pada	Crta šare, slaže kocke u niz ili toranj od kocaka, dominantna jedna ruka
3 godine	Bolja ravnoteža, hoda po stepenicama, trči, skače, hoda unatraške	Crta glavonošca, baca i kotrlja loptu, otkopčava i zakopčava gumbe
4 godine	Penje se s lakoćom, trči, preskače, koordinacija i ravnoteža	Crta s više detalja, slaže slagalice, reže sa škarama po crti, pali tv ili radio, baca loptu pravilno
5 godina	Duže vremena mirno sjedi, skače na jednoj nozi	Pokušava pisati slova, slaže složenije strukture kocki, veže cipele, kopča gumbe i zatvarač, koristi pribor za jelo
6 godina	Veća spretnost i snaga, savladava vještine poput vožnje bicikla, klizanje, skijanje, plivanje, igranje s loptom, i ostale	Realističniji crtež, usvaja pisanje velikih slova, usavršava koordinaciju pokreta
Adolescencija	Usavršava se koordinacija, snaga i brzina pokreta	

Motorička vještina je sposobnost živčanog sustava da kontrolira izvedbu pokreta. Motoričke sposobnosti dijele se na grubu i finu motoriku. Grube motoričke sposobnosti uključuju lokomotorne vještine, vještine kontrole predmeta i ravnoteže (Bardid i sur., 2016).

Nadalje, Rudd i suradnici (2015) navode da se temeljne vještine kretanja često preciznije opisuju kao osnovna stabilnost, kontrola predmeta ili lokomotorni pokreti koji uključuju razine temeljnih motoričkih vještina (FMS). Na kraju, predškolsko razdoblje važan je pokazatelj za kasnije sudjelovanje djece u mnogim sportskim aktivnostima. Kokštejn i suradnici (2017) tvrde da postizanje dovoljnih grubih motoričkih vještina uključuje sposobnost izvođenja pojedinačnih pokreta koji koriste velike mišiće, dok fine motoričke vještine uključuju sposobnost pokreta koji zahtijevaju koordinaciju između različitih organa, npr. ruku, očiju, ruku i udova. Fina motorika povezana je s koordinacijom između očiju i ruku, očiju i stopala ili očiju, šaka i stopala, kao i sposobnost pomicanja prstiju (Carlson i

sur., 2013). Madrona (2014) navodi da je cilj motoričkog razvoja postići kontrolu nad vlastitim tijelom kako bismo mogli iskoristiti sve njegove mogućnosti djelovanja.

Taj se razvoj očituje kroz motoričku funkciju koja se sastoji od uvježbavanja pokreta usmjerenih na različite odnose koje djeca uspostavljaju sa svijetom koji ih okružuje. Payne i Isaacs (2017) tvrde da fine pokrete prvenstveno reguliraju mali mišići ili mišićne skupine. Mnogi pokreti koji se izvode rukama smatraju se finim pokretima jer su manji mišići prstiju, šake i podlaktice ključni za pokrete prstiju i šake. Slično, Johnston i Halocha (2010) tvrde da su fine motoričke vještine one manipulativne vještine koje uključuju male pokrete i male mišiće u radnjama kao što su podizanje, hranjenje, gaženje, crtanje, rezanje i odijevanje. Fina motorika se razvija nešto kasnije od grube motorike i zahtijeva strpljenje i vježbu za razvoj. Wang (2004) navodi da elementi motoričkih sposobnosti uključuju snagu, izdržljivost, brzinu, agilnost, ravnotežu i koordinaciju. Ovi elementi kretanja su osnovni elementi u raznim sportovima koji su neophodni za daljnji razvoj. Tjelesna aktivnost ne može se odvojiti od tri glavna elementa: živaca, mišića i kostiju. Živci igraju najvažniju ulogu u tjelesnoj aktivnosti podupirući mišiće i kosti, što znači da nema pokreta bez aktivnosti živaca. Dva sustava mišića i kostiju međusobno se podupiru u razvoju lokomotornih, nelokomotornih i manipulativnih motoričkih sposobnosti. Senturk i suradnici (2015) navode da se lokomotorička vještina često tumači kao kretanje s jednog mjesta na drugo, nelokomotorna vještina se odvija bez kretanja, a manipulativna motorička vještina je kretanje pri igri s određenim predmetom.

Iako je svakom djetetu znakovit naslijeđeni individualni tempo razvoja, na psihomotorni razvoj mogu utjecati i okolinski čimbenici - poticajna i raznovrsna okolina te uvjeti za vježbanje složenijih aktivnosti i vještina. Psihomotorni razvoj usko je vezan uz kognitivni razvoj i razvoj govora. Već u ranom djetinjstvu dijete razvija osjete i percepciju, a pod kognitivnim razvojem podrazumijeva se da su to procesi koji djetetu pomažu da bolje razumije i prilagođava se svijetu oko sebe. Važno je istaknuti kako se mišljenje djece razlikuje od onoga odraslih osoba, ali to ne znači da nisu kompetentna. Dijete je u početku svjesno samo konkretne stvarnosti a nešto kasnije postaje svjesno postojanja predmeta koje ne vidi u tom trenutku (Milanović i sur., 2000). Starc i suradnici (2004) navode da jednostavne zamjene za predmete u okolini (motoričke i slikovne sheme) dijete stječe od 6. mjeseca nadalje, a od kraja 2. do 6. godine najviše se služi zamjenama riječ/slika, tj. simboličkim shemama. Nakon toga dijete stječe misaone operacije kao što su analiza i usporedba. Njihovo usvajanje omogućava postupni razvoj usvajanja pojmova.

Da bi usvojilo pojam, dijete najprije mora uočiti mnoge pojedinačne 'slučajeve' koji pripadaju istoj skupini, uočiti koje je zajedničko svojstvo i zanemariti sva nebitna svojstva. Slijedi pojava klasifikacije po bitnom svojstvu, moralni razvoj, a usvajanje apstraktnih pojmova događa se s oko 12 godina (Andrić, Čudina-Obradović, 1994). Prema Milanović i suradnici (2000), brojna su istraživanja kognitivnog razvoja tražila odgovore kada djeca ovladavaju pojedinim misaonim procesima, koliki je utjecaj socijalne okoline na pojedine aspekte kognitivnog razvoja i koji su mehanizmi razvojnih promjena.

Vasta i suradnici (2005) navode da se prema Piagetovoj teoriji, razvoj djece, kojem doprinose razvoj mozga i sve raznolikija dječja iskustva, odvija kroz četiri široka stadija (prikazana u tablici 4), gdje u svakoj fazi postoji jasna promjena u razmišljanju koja se razlikuje od prethodne faze.

Tablica 4. „Piagetovi stadiji kognitivnog razvoja“ (Berk, 2015)

STADIJ	RAZDOBLJE RAZVOJA
Senzomotorički	Rođenje - 2 godine
Predoperacijski	2 - 7 godina
Stadij konkretnih operacija	7 - 11 godina
Stadij formalnih operacija	11 i više godina

Kognitivni razvoj započinje u senzomotoričkom stadiju s bebinim korištenjem osjeta i pokreta za istraživanje svijeta. Djeca svijet doživljavaju svojim osjetilima. U predoperacijskom stadiju mišljenje se preobražava u organiziranije. U ovoj fazi dolazi do razvoja govora te nastupa igra pretvaranja. U stadiju konkretnih operacija dječje razmišljanje postaje organiziranije i logičnije. Prema Berk (2015) mišljenje kod djeteta još uvijek nije doseglo mišljenje odraslih osoba, nije još apstraktno, međutim, konačno u stadiju formalnih operacija mišljenje postaje apstraktno. Pojavljivanje novih vještina dovodi do usavršavanja već postojećih vještina djeteta koje na taj način napreduje u motoričkom razvoju. Vrlo značajnu ulogu u motoričkom razvoju imaju roditelji i okolina u kojoj dijete odrasta. Različiti tipovi obitelji utječu na razvoj različitih oblika motoričkih sposobnosti, tako će neka djeca steći manje, dok druga više motoričkih iskustava.

Osim tjelesnog i motoričkog razvoja, dijete razvija odnos prema sebi i okolini. Starc i suradnici (2004) objašnjavaju da prvi emocionalni razvoj djeteta proizlazi iz genetskog koda za reakcije pohranjenog u najstarijim dijelovima mozga, a do kraja šestog mjeseca identificirano je šest osnovnih emocija: strah, srdžba, veselje, tuga, gađenje i iznenađenje. Također navode da izražavanjem emocija djeca okolini signaliziraju svoje potrebe te im one pomažu da stupe u odnose s okolinom. U interakcijama djece i okoline važnu ulogu ima djetetov temperament.

Izloženost stresnim životnim događajima i neadekvatnom roditeljstvu povećava probleme kod djece teškog temperamenta. Djeca lakog temperamenta, koja su rijetko meta roditeljske ljutnje, bolje se nose s nedaćama. Svakodnevna komunikacija djeteta sa okolinom dovodi do razvoja specifične vrste odnosa, a to je privrženost. Klarin (2006, prema Valjan Vukić, 2009, str. 173) navodi da se dijete „najčešće vezuje za jednu osobu, najčešće majku, međutim, uspostavlja odnos privrženosti i za ostale članove obitelji, oca, braću i sestre.“ Dijete sve uči iz svoje okoline, zato je zdrav obiteljski odnos veoma bitan za daljnji rast i odgoj djeteta.

Okolina igra ključnu ulogu u uspostavljanju privrženosti osiguravajući da dijete dobije brigu i prisutnost brižne osobe koja može zadovoljiti njegove potrebe za toplinom, nježnošću i osjećajem sigurnosti. Djeca koja su u obitelji osjetili toplinu, nježnost, i osjećaj sigurnosti neće imati problema u ponašanju i u socijalnim odnosima. Daljnji razvoj socio-emocionalnih odnosa s okolinom pripisuje se socijalno-kognitivnom razvoju. Unutar njega se razvijaju pojam o sebi, tj. svijest o svom postojanju, i razvoj razumijevanja okoline (Berk, 2015). Okolina znatno utječe na socio-emocionalni razvoj djeteta jer mu pomaže da zadovolji specifične razvojne potrebe u pojedinim razdobljima i uspostavi samoregulaciju (vladanje sobom) prema svojim unutarnjim razvojnim mehanizmima. Kod djeteta predškolske dobi, socijalni razvoj najviše se ogleda u njegovoj sve manjoj ovisnosti o odraslima, i sve većoj sklonosti prema socijalnim kontaktima i interakcijama s vršnjacima. Djeca, koja se prije polaska u školu uključuju u neki izvan obiteljski predškolski program, imaju priliku obogatiti svoja socijalna iskustva te razviti specifične oblike socijalnog ponašanja (Starc i sur., 2004).

Ona imaju više samopouzdanja, otvorenija su, sigurnija i manje ovisna o roditeljima. Razvoj društvenosti najjasnije se očituje u promjenama društvene razine igre. Dijete se kroz igru razvija i raste. Igra je izuzetno bitna za cjelokupan razvoj djeteta, a posebno za razvoj motoričkih sposobnosti. Služi za razvijanje grube i fine motorike jer je dijete fizički aktivno. Igra je slobodna, kreativna i odličan je medij i podloga za učenje, pa tako i za učenje novih motoričkih pokreta. Kod djeteta predškolske dobi igra je najvažnija aktivnost, a djetetu ona

predstavlja zadovoljstvo iz više razloga. Kod djece predškolske dobi postoji spoznajna razina igre u koju se ubraja funkcionalna igra, konstruktivna igra, igra pretvaranja i igra s pravilima. Druga razina je društvena koja obuhvaća promatranje tj. gledanje druge djece kako se igraju, samostalna igra, usporedna igra, komplementarna i uzajamna i suradnička igra (Starc i sur., 2004). Prema Connelly Champagne i Manningham (2018) svaka igra ima pravila kojima se dijete prilagođava, a osim važnosti za motorički razvoj, igra pobuđuje dobre emocije i pridonosi emotivnom pražnjenju.

Ray (2019) navodi da je igra najvažnija aktivnost u dječjoj dobi, koja omogućava djetetu da se razvija u skladu s intelektualnim, socijalnim i emocionalnim razvojem te je veoma bitna za motorički razvoj djeteta jer na različite načine poboljšava njegove sposobnosti. Od rane dječje dobi, roditelji bi trebali koristiti slobodno vrijeme s djetetom kako bi mu svjesno utjecali na kritičko mišljenje te kroz djetinjstvo poticali aktivnosti koje zahtijevaju pažnju i koncentraciju, kao što su razne slagalice, domino kartice sa slikama i brojevima, *memory* kartice ili *puzzle*. Kako bi utjecali na logičko i apstraktno razmišljanje i snalaženje, aktivnosti kao što su razvrstavanje, precrtavanje te zadatci od jednostavnih predložaka prema složenim, pronalaženje likova ili razlika te misaoni i zadatci opažanja bi se trebali provlačiti kroz djetetovo odrastanje i učenje jer uvelike utječu na djetetov napredak te bi se takve aktivnosti trebale nalaziti na popisu slobodnih aktivnosti u vrtićkoj dobi.

3. Uloga slobodnog vremena u razvoju djeteta

Roditelji se često nađu uhvaćeni u užurbanoj svakodnevnicu. Između škole, izvannastavnih aktivnosti i kućanskih poslova, djeci je lako propustiti jednostavnu radost igre. Slobodno vrijeme i zabava ključni su za razvoj djeteta jer djeci pružaju vrijeme i prostor za istraživanje i stjecanje vještina potrebnih za život odrasle osobe.

3.1. Važnost zdravog ranog razvoja

Djeca već samim svojim rođenjem postaju subjekti prava i stječu pravnu sposobnost te kao takvi imaju različita prava i slobode koje pripadaju svim ljudskim bićima. Dijete se s vremenom razvija i raste, a tako raste i njegova sposobnost. Od rođenja kroz cjelokupno djetinjstvo razni emotivni i socijalni trenutci i intelektualni procesi čine sastavni dio života svake osobe. Kroz djetinjstvo djeca imaju najveću sposobnost učenja i pamćenja te je djetinjstvo jedan od ključnih razdoblja gdje se dijete razvija i oblikuje. Kvaliteta djetinjstva ovisi o roditeljima. Djetetov razvoj se promatra od rane predškolske dobi pa sve do kraja djetetovog školovanja. Slobodno vrijeme je vrlo važno u odgoju djeteta. Dijete će kroz provođenje slobodnog vremena s obitelji razviti kvalitetne odnose i komunikaciju. Bliskost, povjerenje, ljubav, pažnja, strpljenje, povezanost i podrška, sve su to važne odrednice koje će pridonijeti naprednijem osamostaljivanju i boljem odrastanju, tako i slobodno vrijeme koje roditelji provode s djecom. Mali trenutci kao što je dopuštanje djetetu da sudjeluje u kuhanju ručka ili zajedničko čišćenje kuće u kojem sudjeluje više članova obitelji može biti vrlo poučno i od velikog značaja za dijete.

3.2. Slobodno vrijeme

„Slobodno vrijeme se danas proučava kao neodvojivi dio društvenog života čovjeka ... slobodno vrijeme je ono vrijeme koje pojedinac provodi izvan svog radnog vremena ili vremena koje mu je na neki način obvezujuće, s ciljem razvoja vlastitih potencijala“ (Bistrić, 2020, str. 114). Iz pozicije djeteta, „slobodno vrijeme je ono vrijeme u danu u kojemu se

isprepliću mnogobrojni sadržaji i utjecaji, a koji mogu biti spontani i organizirani, pozitivni i negativni“ (Rosić, 2005, prema Bistrić, 2020, str. 114). Bistrić (2020) navodi kako je vrlo važno da se slobodno vrijeme svoje djece pomno planira jer ono treba biti sadržajno te sadržavati sastavnice koje su važne za odgoj i razvoj samog djeteta te određene aktivnosti i okolnosti pomno osmisliti kako bi djetetu bilo ujedno zanimljivo i poučno.

Plenković (1997) ističe da kvaliteta slobodnog vremena djeteta i roditelja ovisi o kvaliteti njenih sadržaja, ideja i aktivnosti kojima je ispunjeno. Također, treba paziti da je vrijeme ispunjeno sadržajima koji su zdravstveno, moralno, intelektualno, emocionalno, estetski i duhovno karakteristični za djetetov razvoj.

Olson i Gorall (2003) ističu kako je roditeljska ravnoteža odgovorna za njeno funkcioniranje. Također bračna i obiteljska mogućnost i fleksibilnost ovisi o njenim članovima. Emocionalna povezanost je oslonac odnosa u kojem se pomoću bliskosti i po potrebi promjena uloga i zadataka u svakodnevnom životu može održavati obiteljska sloga i povezanost. Bliskost i povezanost potiče pozitivno obiteljsko okruženje za kvalitetan razvoj djeteta. Dobra komunikacija i interakcija među članovima pomaže djetetu da izrazi ono što misli i želi i da dobije osjećaj pripadnosti. Kada u obitelji prevladavaju zajedništvo, ljubav i razumijevanje, članovi slušaju međusobne potrebe i želje. Tada obitelj provodi više zajedničkog vremena, koje može biti i poput svakodnevnih aktivnosti kao što je zajedničko vrijeme objeda, obavljanje kućanskih zadataka kao što su kupnja, kuhanje, kućanski poslovi ili aktivnosti kao što su zabava, odlasci u šetnje, izleti i slično, te na taj način mogu razviti bliske odnose i međusobno povjerenje (Zabriskie i McCormik, 2003, prema Berc i Kokorić, 2012).

Slobodnog vremena kod roditelja koji su zaposleni je sve manje, roditelji moraju pronaći slobodno vrijeme za svoju djecu. „Svaka generacija u pojedinim periodima života ima specifične obveze i dužnosti, krenuvši od predškolskoga razvojnog doba, preko školskog uzrasta do adolescencije, pa samim tim i specifično slobodno vrijeme“ (Valjan Vukić, 2013, str. 63). Sve su veća očekivanja od roditelja, ali i od djece, a mogućnosti sve manje uz današnji tempo života i moderni svijet koji otima djetetovu pažnju i snalažljivost i okupira ih ispred televizije i mobitela, stoga je vrlo važno da roditelji sa svojim djetetom provedu i malo slobodnog vremena, ali da ono bude kvalitetno. Radno vrijeme roditelja ne dozvoljava previše kvalitetnog slobodnog vremena, te roditelji najčešće koriste kratke godišnje odmore za provođenje slobodnog vremena sa djecom (Sedlar i Boneta, 2012). Roditelj mora biti uključen u djetetov svijet, potrebe, školu, društvo, izvanškolske aktivnosti i naravno planove. Aktivnosti u slobodnom vremenu se mogu planirati, ali plan mora doći djelomično od djeteta.

Mala djeca možda neće moći u početku sama planirati, pa im davanje opcija pomaže, a osim što im daje moć, uključuje ih u važne odluke koje donose zajedno u obitelji.

Slobodno vrijeme za djecu starije dobi daje im priliku za samostalnost i samorefleksiju. Oni otkrivaju i slijede svoje strasti, a često će ih podijeliti s drugima. Autori Pejić Papak i Vidulin (2016, str. 47) za slobodno vrijeme navode da ono „obuhvaća različite aspekte življenja: rad, zabavu, odmor i stvaralaštvo čovjeka.“ Na radionicama 'Lige za prevenciju ovisnosti' djeca rade aktivnosti koje se tiču samorefleksije te ocjenjuju i opisuju iskustva te imaju priliku anonimno predložiti teme za sljedeće sastanke, debatiranja, druženja i zajednička volontiranja. Nadalje, dobar primjer može biti i terapijsko jahanje kao aktivnost koja pruža mnogo poučnih i kvalitetnih iskustava. Postoje organizirana ili individualna vođenja i sudjelovanja gdje se djeca mogu družiti s roditeljima, drugom djecom ali i susresti se s djecom s poteškoćama u razvoju te ih ujedno učiti prihvaćati i uvažavati te im pomagati pri zajedničkom druženju i aktivnostima. Ovakav izlet ili slobodno vrijeme provodeći na ovaj način, obitelji s djecom potiču kod djece socijaliziranost i pripadnost djeteta društvu i spajanje s prirodom (Liga za prevenciju ovisnosti, b. god.).

3.3. Izvannastavne i izvanškolske aktivnosti

Puževski (2002, prema Valjan Vukić, 2016, str. 37-38) navodi da „izvanškolske aktivnosti obuhvaćaju:

- djelovanje škole u izvanškolsko vrijeme odgojno obrazovnim aktivnostima koje uključuju učenike ali i druge zainteresirane;
- odgojno-obrazovno djelovanje u organizaciji drugih zajednica i organizacija s učenicima škole (suradničko organiziranje škole s drugim organizatorima društvenog života mladih iz druge okoline), a sve to u slobodno vrijeme.“

Prema članku 2. *Državnog pedagoškog standarda osnovnoškolskog sustava odgoja i obrazovanja* (Narodne novine, 2008), izvannastavna aktivnost je „oblik aktivnosti koji škola planira, programira, organizira i realizira, a u koju se učenik samostalno, neobvezno i dobrovoljno uključuje“. Cindrić (1992, prema Valjan Vukić, 2016, str. 35) također navodi da „izvanškolske aktivnosti čine različiti organizacijski i programski oblici okupljanja učenika u društvima, klubovima i drugim institucijama izvan škole.“

Sudjelovanjem u ovim aktivnostima djeca se socijaliziraju, formiraju svoje stavove, uče se interakciji s drugima i važnosti zajedništva te potiču svoju kreativnost i razmišljanje.

Za Cindrića (1992, prema Valjan Vukić, 2016, str. 35) izvannastavne aktivnosti su „različiti organizacijski oblici okupljanja učenika u slobodno izvannastavno vrijeme u školi, koje imaju pretežito kulturno-umjetničko športsko, tehničko rekreacijsko i znanstveno (obrazovno) obilježje. Njima učenici zadovoljavaju svoje stvaralačke i rekreativne potrebe, a posebice stječu kulturu slobodnog vremena.“ Kroz izvannastavne i izvanškolske aktivnosti djeca uče i realiziraju svoje talente i pronalaze sebe u određenim interesnim sferama. Oni uče donositi odluke i upijaju nove stvari, iskustva i informacije. Kroz izvannastavne aktivnosti svako se dijete razvija kao individua sukladno vlastitim preferencijama za određeno područje.

Veliki broj djece voli provoditi svoje slobodno vrijeme u raznim izvanškolskih aktivnostima. Šiljković i suradnici (2007, str. 137) u svom djelu navode da „budući da djeca samostalno biraju svoje izvannastavne i izvanškolske aktivnosti, u skladu s osobnim interesima, njihova motivacija je izrazito visoka, te učenik puno lakše usvaja nova znanja i u puno većem opsegu.“ Uključenost roditelja i njihova podrška je veoma važna za dijete. Ovo je također prilika u kojoj i roditelji mogu iskoristiti kvalitetno slobodno vrijeme sa svojim djetetom. Ulaganje truda kao što je prijevoz i briga za djetetove dužnosti u izvanškolskim aktivnostima čini se kao dodatna obveza. Naprotiv, briga za djetetovu angažiranost u odabranoj aktivnosti omogućuje djetetu da bude odgovorno i da u zadanom vremenu stigne na izvanškolsku aktivnost što je ujedno vrlo dragocjeno za dijete i roditelja. Ako roditelji imaju mogućnost da to vrijeme posvete i provedu sa svojim djetetom onda su neizmerno sretni roditelji. Šiljković i suradnici (2007, str. 134) također navode kako je velika potreba za aktivnostima koja bi se odvijala nakon nastave, posebno za djecu „čiji roditelji imaju slabiju platežnu moć, kako bi takva djeca bila zbrinuta.“ Na putu do odredišta roditelji mogu biti savjetnik i prijatelj te učiti dijete kako se ponašati u novoj sredini i s novim ljudima, a na taj način biti djetetu oslonac i sigurnost te ga redovitim zanimanjem i poštivanjem njegovih obveza učiti odgovornosti. Također, na povratku s aktivnosti razgovarati sa svojim djetetom i zanimati se za njegova nova iskustva, osjećaje i doživljaje. „Djeca trebaju, više od materijalnih stvari, vrijeme roditelja, odnosno, punu i nepodijeljenu pažnju posvećenu samo njima“ (Nenadić-Bilan, 2014, str. 109). Ako roditelji u nekom trenutku kod svog djeteta osjete nelagodu, negativne osjećaje ili strah od novog ili proživljenog, moraju biti potpora i pomoći djetetu da ne odustaje od onoga što želi ni zbog kakvog razloga. U ovakvim trenucima gdje kod djeteta roditelji rade na osjećajima i gdje pokušavaju otvoriti sram i strah kod djeteta koje se mora osloboditi i porazgovarati o svojim emocijama je najkvalitetnije vrijeme između roditelja i djeteta. Jednako je kvalitetno vrijeme koje roditelji provedu na ovaj način sa svojim djetetom kao i kada ga provedu kroz igru i zabavu.

3.4. Provođenje slobodnog vremena djece i roditelja

Uz posao, školu, domaću zadaću, aktivnosti nakon škole, prijatelje i još mnogo toga, bezbroj je aktivnosti koje se natječu za vrijeme u obiteljskom kalendaru. Obiteljsko vrijeme, međutim, može poslužiti kao bijeg od zahtjeva i rokova svakodnevnog života, a najvažnije je u izgradnji čvrstih odnosa. Nenadić-Bilan (2014, str. 111) navodi da „pozitivni obiteljski odnosi stvaraju poticajno obiteljsko okruženje za cjeloviti razvoj i odgoj djeteta, a kontinuirana i topla interakcija između članova obitelji pomaže izgradnji osjećaja pripadnosti te omogućuje razvoj svakog člana obitelji.“ Svakome djetetu koje se razvija u zdravoj okolini prijeko je potrebno da su aktivnosti njegovih roditelja kvalitetne i zdrave, odnosno roditelj mora biti odmoran i zadovoljan kako bi aktivnosti s djecom bile provedene na koristan i zadovoljavajući te poučan način koji doprinosi kvalitetnom odgoju djeteta.

Obiteljsko vrijeme nudi mnoge prednosti, uključujući izgradnju samopouzdanja, stvaranje jače emocionalne veze između članova obitelji, poboljšanje komunikacijskih vještina, bolji učinak u školi i smanjenje problema u ponašanju, kao i pružanje prilike za stvaranje uspomena izgrađenih na zabavi, smijehu i zajedništvu. Koliko je važno da obitelj kvalitetno provodi slobodno vrijeme govori i definicija obitelji koja navodi da obitelj „odgaja i obrazuje, motivira i podržava svoje članove. Na taj način pridonosi budućem razvoju i djeluje kao jedan od pokretača razvoja“ (Rosić, 2005, str. 95). Provođenje vremena sudjelujući u svakodnevnim obiteljskim aktivnostima u slobodno vrijeme povezano je s većim emocionalnim povezivanjem unutar obitelji.

Ne postoji mnogo istraživanja u kojima su se ispitivala kvaliteta i načini slobodnog vremena djece u Hrvatskoj. Autorice Berc i Kokorić (2012) provele su početno istraživanje o slobodnom vremenu obitelji na uzorku od 503 roditelja s djecom predškolske dobi. Rezultate koje su autorice navele su pokazali da su majke te koje provode najviše vremena igrajući se sa svojom djecom. Također jedne od zastupljenijih aktivnosti su aktivnosti koje djeca obavljaju kod kuće kao što su slušanje glazbe, gledanje televizije i čitanje, a aktivnosti izvan kuće su igra s kućnim ljubimcima, šetnja, odlazak u restoran ili u goste kao i zajednička putovanja. Prema Ilišin, Marinović Bobinac i Radin (2001) i Mikić i Rukavina (2006) istraživanja slobodnog vremena kod djece koja su osnovnoškolske dobi uglavnom su pokazala da djeca u ovom uzrastu biraju televizor ili slušanje glazbe kao glavni način provedbe slobodnog vremena.

Djeca u današnje vrijeme većinu svog slobodnog vremena provode pred televizorom, a sve manje u igri s drugom djecom: „mnogobrojna istraživanja u svijetu također pokazuju kako su mediji, a prvenstveno gledanje televizije, zaokupili veći dio dječjeg slobodnog vremena“ (Sigman 2010; Vandewater i sur. 2007, prema Bistrić, 2020, str. 166). Zbog užurbanog načina života, roditelja koji veći dio dana provode na poslu, djeci je najlakše provesti vrijeme pred televizorom kada dođu iz škole.

Istraživanje koje je provedeno u Hrvatskoj, a koje su proveli autori Roje Đapić, Buljan Flander i Selak Bagarić (2020, prema Bistrić, 2020), pokazuje kako i roditelji svojoj djeci predškolske dobi često nude digitalne sadržaje, kao što su mobiteli, računala, televizija, laptopi i igraće konzole da bi ih zaokupili. Istraživanje je također pokazalo da većina predškolske djece gleda televiziju, ali i da dvije trećine ispitane djece koristi tablet i mobitele, dok pak svako drugo dijete koristi laptop ili računalo, a svako četvrto dijete provodi slobodno vrijeme igrajući igrice na igraćim konzolama. Poražavajući je podatak da se djeci dopušta igranje igrica na igraćim konzolama znatno prije nego što to preporučuju stručnjaci, čak od prve godine života (Bistrić, 2020). Potrebno je dati djetetu vremena da se igra samo, bez vodstva, razvija različite sposobnosti u različitim dobima, sa različitim igračkama koje su primjerene za njegovu dob. To ne znači nužno da se dijete igra bez nadzora, pogotovo kada je vrlo malo. No, pokazati i dati priliku za aktivnosti u slobodnom vremenu i omogućiti da se dijete igra ili pridruži roditeljima u igri ako mu odgovara je trud koji će zasigurno uroditi plodom. Mnogo će značiti ako dijete samo vidi mogućnost i osjeti dobru volju roditelja koji su uvijek spremni raširiti ruke, igrati se i biti tu.

Ukoliko roditelji svojoj djeci organiziraju previše aktivnosti koje ih preopterećuju, može doći do negativnih učinaka. Drugim riječima, djeca s prekomjernim rasporedom mogu biti pod stresom. „S pozicije djeteta, slobodno vrijeme je ono vrijeme u danu u kojemu se isprepliću mnogobrojni sadržaji i utjecaji, a koji mogu biti spontani i organizirani, pozitivni i negativni“ (Bistrić, 2020, str. 114). Navedeni autor također navodi da se slobodno vrijeme može iskoristiti na dva načina, i to konstruktivno ili destruktivno, gdje se u konstruktivnom načinu dijete razvija i oplemenjuje a destruktivni način može dovesti dijete u destruktivno ponašanje i dosadu. Jelinčić (2009, prema Bistrić, 2020) navodi da djetetovo slobodno vrijeme koje dijete proživljava, ako je ono dobro organizirano i ispunjeno odgojnim i pedagoškim zadacima, može utjecati pozitivno i poučno na dijete, a ako pak to vrijeme nije dobro organizirano i isplanirano može imati negativan i loš utjecaj za djetetov razvoj i za djetetove buduće korake. Nekada roditelji iz najbolje namjere jednostavno na krivi način organiziraju slobodno vrijeme svoje djece. Odnosno, nerijetko je motivacija za odabir

aktivnosti pogrešna, jer neki pokušavaju kroz dijete nadomjestiti sve ono što oni sami nisu imali, a voljeli bi. Iako je važno da se dijete bavi interesima, hobijima ili strastima, također je važno da djeca nauče kako uživati u slobodnom vremenu.

Najbolja stvar za obitelj je da uče jedni od drugih, odnosno roditelji od djece i djeca od roditelja, tada će obitelj najbolje napredovati (Juul, 2008). Roditelji su ti koji moraju oslušivati djetetove potrebe, planirati i provoditi kvalitetno slobodno vrijeme sa njima i na prirodan i zabavan, a djetetu poučan način izmamiti zadovoljstvo i osmjeh na lice te ostvariti zajednički uspjeh i na najbolji mogući način kvalitetno iskoristiti zajedničko vrijeme sa svojim djetetom.

4. Istraživanje o vremenu koje roditelji provode sa svojom djecom

4.1. Predmet i cilj istraživanja

Predmet istraživanja se temelji na pitanju *Koliko vremena roditelji provode sa svojom djecom?*. Današnji ubrzani, moderni svijet, traži da oba roditelja rade kako bi mogli priuštiti normalan život svojoj djeci. Roditelji danas imaju dvije opcije: ili će oba roditelja raditi te tako uskratiti vrijeme provedeno sa svojom djecom kako bi ona imala normalan život, ili će samo jedan roditelj raditi dok će drugi roditelj ostati kući s djecom i odgajati ih te provoditi cijeli dan s djecom, ali će imati manje sredstava za život. Stoga, ovo istraživanje za cilj ima ispitati koliko vremena roditelji provode sa svojom djecom.

4.2. Metodologija istraživanja

Istraživanje je provedeno putem online anketnog upitnika. U istraživanju je sudjelovalo 314 roditelja iz Splita i okolice. Online anketa je bila anonimna te su svi ispitanici bili upoznati s ciljem istraživanja. Temeljem rezultata anketnog upitnika cilj je bio dobiti uvid u način na koji roditelji provode vrijeme sa svojom djecom te utvrditi što ih sprječava u tome da se posvete svojoj djeci u mjeri u kojoj oni danas to žele, a nisu u mogućnosti. U diplomskom radu „Kvalitetno vrijeme roditelja i djece“, zadaci istraživanja su sljedeći:

1. Istražiti koliko slobodnog vremena roditelji imaju dnevno.
2. Istražiti na koji način roditelji provode svoje slobodno vrijeme.
3. Istražiti koji je glavni razlog zbog kojeg roditelji provode nedovoljno kvalitetnog vremena sa svojom djecom.

4.2.1. Hipoteze istraživanja

Kako je već navedeno, cilj istraživanja je ispitati koliko vremena roditelji provode sa svojom djecom te utvrditi razlike o kvaliteti slobodnog vremena djece. Postavljene hipoteze istraživačkog dijela rada su:

- H1: Očekuje se da kvaliteta provedenog vremena sa djecom ovisi o broju djece.
- H2: Očekuje se da postoji korelacija u broju djece roditelja i njihove količine slobodnog vremena.
- H3: Očekuje se da postoji razlika kvalitete provedenog vremena s djecom i vrstom zaposlenja roditelja.
- H4: Očekuje se da postoji značajna razlika u zadovoljstvu kvalitete provođenja zajedničkog vremena između roditelja i djece.

4.2.2. Uzorak istraživanja

Istraživanje je provedeno putem online anketnog upitnika. U istraživanju je sudjelovalo 314 roditelja iz Splita i okolice. Online anketa je bila anonimna te su svi ispitanici bili upoznati s ciljem istraživanja.

4.2.3. Istraživački instrument

Istraživački instrument ovoga istraživanja je online anketni upitnik koji se sastoji od dvanaest unaprijed određenih pitanja sa pripremljenim ponuđenim odgovorima ili praznim prostorom u kojeg ispitanik upisuje odgovor te od Likertove skale procjene od 10 stupnjeva (Vidi Prilog 1). Anketni upitnik je namijenjen roditeljima kako bi se ispitalo koliko slobodnog vremena imaju roditelji sa svojom djecom i na koji način ga provode.

4.2.4. Istraživačka metoda

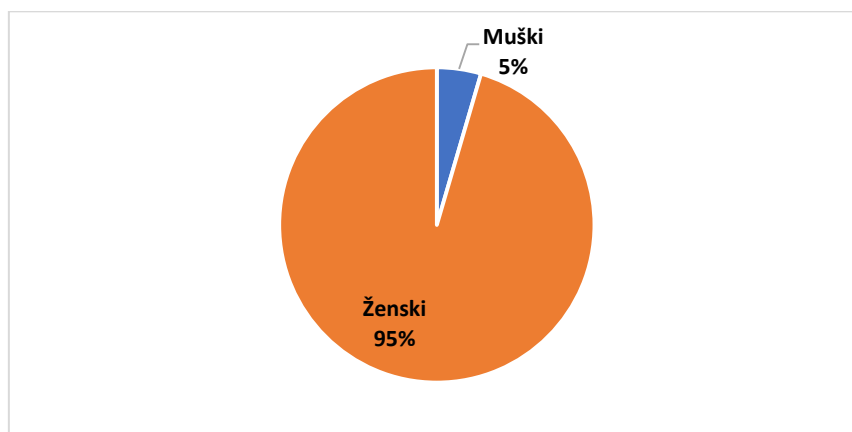
Istraživanje je provedeno putem uzročno-komparativne metode. Uzročno-komparativna metoda je služila za produbljivanje odgovore na pitanja o odnosima. Tako se uzročno-komparativna metoda temelji na učinku količine slobodnog vremena za ostvarenje kvalitete provedbe vremena s djecom. Nezavisna varijabla uzročno-komparativne metode jest

utjecaj slobodnog vremena, dok je zavisna varijabla kvaliteta odnosa roditelja i djece. Odnosno, ovim istraživanjem želi se otkriti utječe li jedna ili više nezavisnih varijabli (kao uzrok) na promjene jedne ili više zavisnih varijabli (kao posljedice).

4.3. Rezultati istraživanja

U istraživanju je sudjelovalo 314 roditelja. Neki ispitanici nisu odgovorili na sva pitanja, što će biti naznačeno u nastavku obrade podataka. U grafikonu 1 prikazani su rezultati prvog pitanja, odnosno kojeg spola su ispitanici.

Grafikon 1. Ispitanici prema spolu

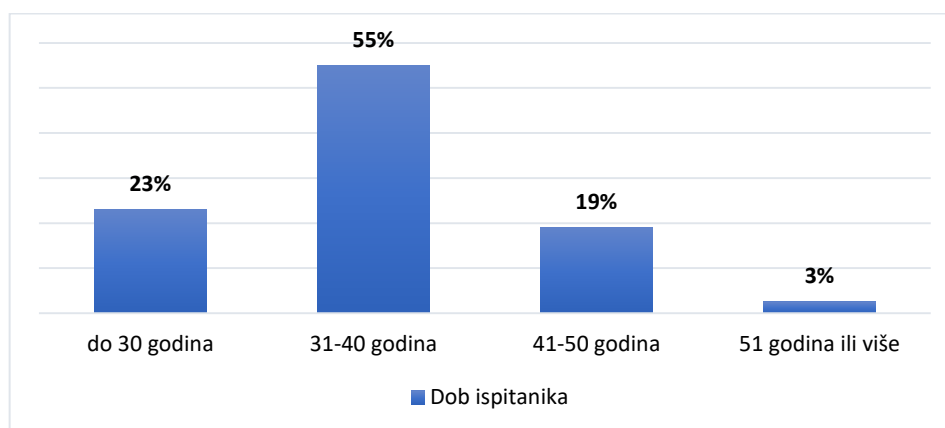

Izvor: Istraživanje autorice

Grafikon 1 prikazuje ispitanike prema spolu, te je iz iste vidljivo da je u istraživanju sudjelovalo 14 ispitanika muškog spola (koji čine 4,5% uzorka) i 298 ispitanika ženskog spola (koji čine 95,5% uzorka) dok se dva ispitanika nisu izjasnili na navedenom pitanju.

U grafikonu 2 prikazati će se odgovor na drugo pitanje, odnosno koja je dob ispitanika.

Grafikon 2. Ispitanici prema dobi

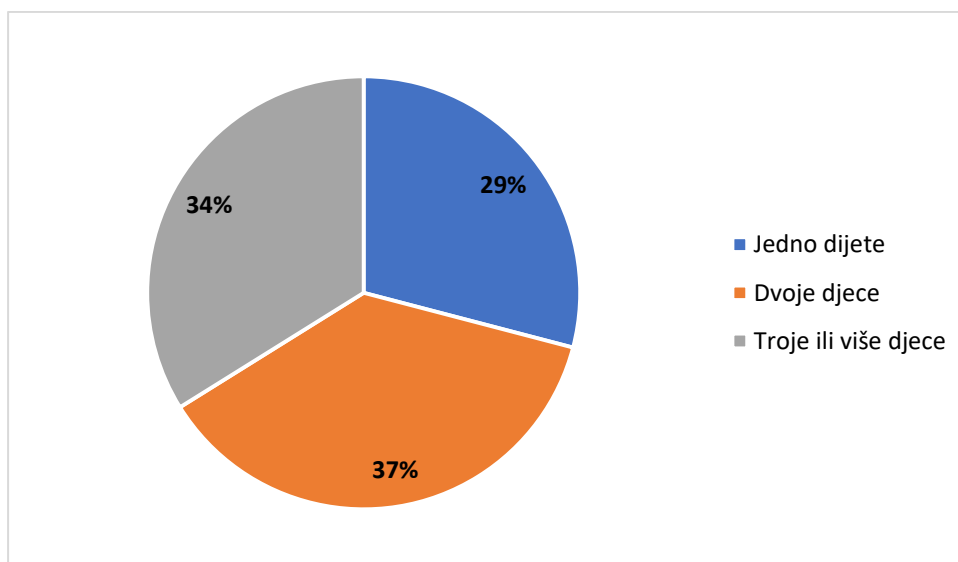

Izvor: Istraživanje autorice

Grafikon 2 prikazuje ispitanike prema dobi. Iz grafikona je vidljivo da u dobnu skupinu do 30 godina spada 23% ispitanika ili 72 ispitanika, u dobnu skupinu od 31 do 40 godina spada 173 ispitanika ili 55%; u dobnu skupinu od 41 do 50 godina spada 60 ispitanika ili 19,2%; dok u dobnu skupinu 51 i više pripada 8 ispitanika ili 2,6%. Dvije osobe nisu odgovorile na ovo pitanje.

U grafikonu 3 prikazati će se odgovori na treće pitanje: *Koliko ima djece u Vašoj obitelji?*

Grafikon 3. Broj djece u obitelji

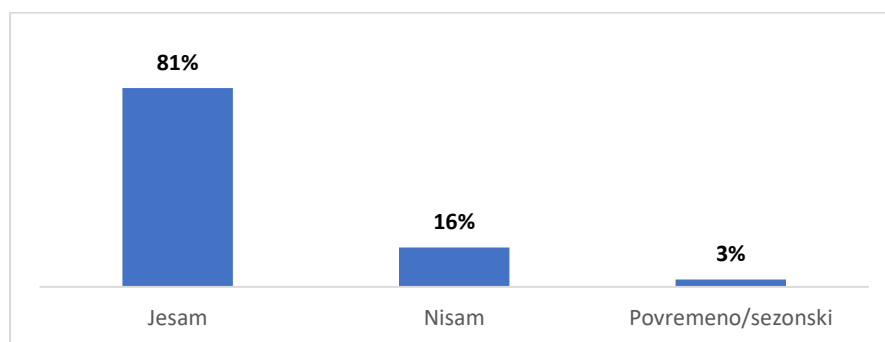

Izvor: Istraživanje autorice

U grafikonu 3 prikazani su rezultati ispitanika prema broju djece u obitelji. Jedno dijete ima 91 ispitanik (ili njih 29,1%), dvoje djece ima 116 ispitanika (ili njih 37,1%), dok troje i više djece ima 106 ispitanika (ili njih 33,9%). Jedan ispitanik nije odgovorio na pitanje.

U grafikonu 4 prikazati će se odgovori na četvrto pitanje: *Jeste li zaposleni?*

Grafikon 4. Ispitanici prema vrsti zaposlenja

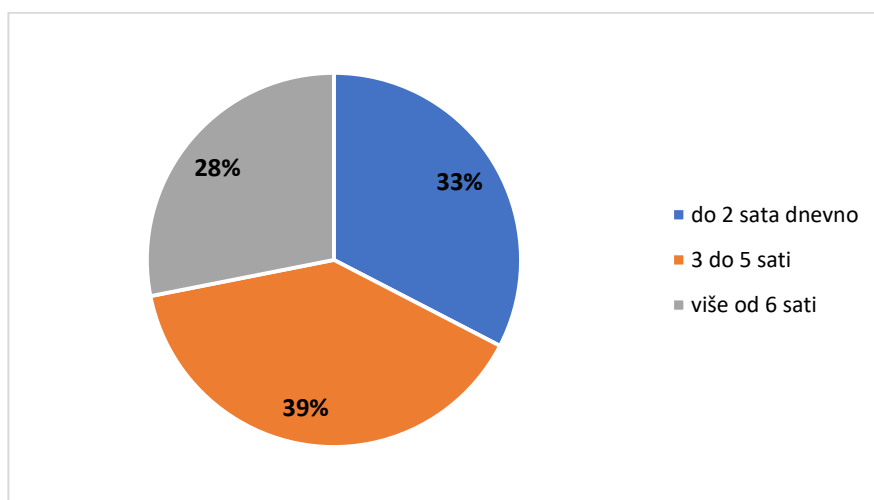

Izvor: Istraživanje autorice

Grafikon 4 prikazuje ispitanike prema vrsti zaposlenja. Iz iste je vidljivo da je u istraživanju sudjelovalo 50 ispitanika (ili njih 16%) koji nisu zaposleni; 9 ispitanika koji radi sezonski (ili njih 2,9%), te 253 ispitanika koji su stalnom radnom odnosu (ili njih 81,1%). Dvije osobe nisu odgovorile na ovo pitanje.

U grafikonu 5, prikazati će se rezultati odgovora na peto pitanje: *Koliko slobodnog vremena imate dnevno?*

Grafikon 5. Ispitanici prema količini slobodnog vremena u danu

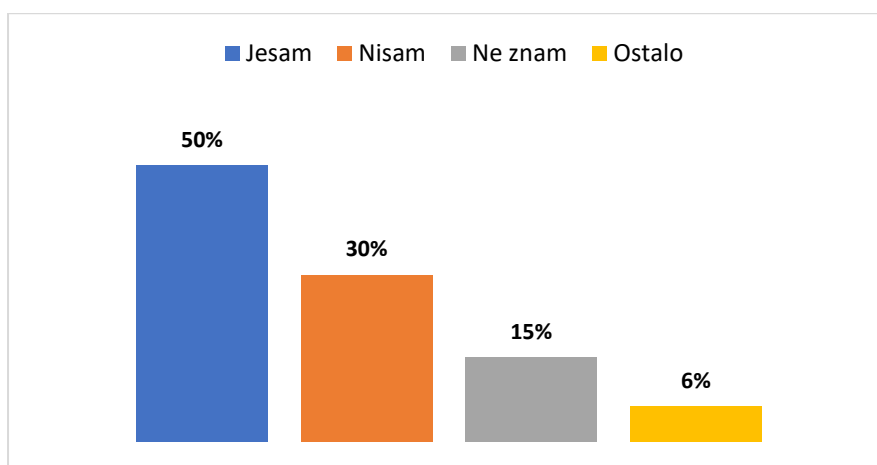

Izvor: Istraživanje autorice

Grafikon 5 prikazuje ispitanike prema količini slobodnog vremena u danu. Iz iste je vidljivo da do 2 sata slobodnog vremena u danu imaju 102 ispitanika što čini 32,6% od ukupnog uzorka. Od 3 do 5 sati slobodnog vremena u danu imaju 123 ispitanika što čini 39,3% slobodnog vremena, dok više od 5 sati slobodnog vremena u danu ima 88 ispitanika koji čine 28,1% uzorka. Jedna osoba nije odgovorila na ovo pitanje.

U grafikonu 6 prikazati će se rezultati odgovora na šesto pitanje: *Smatrate li da dovoljno kvalitetnog vremena provodite sa svojim djetetom?*

Grafikon 6. Ispitanici prema provođenju kvalitetnog vremena s djecom

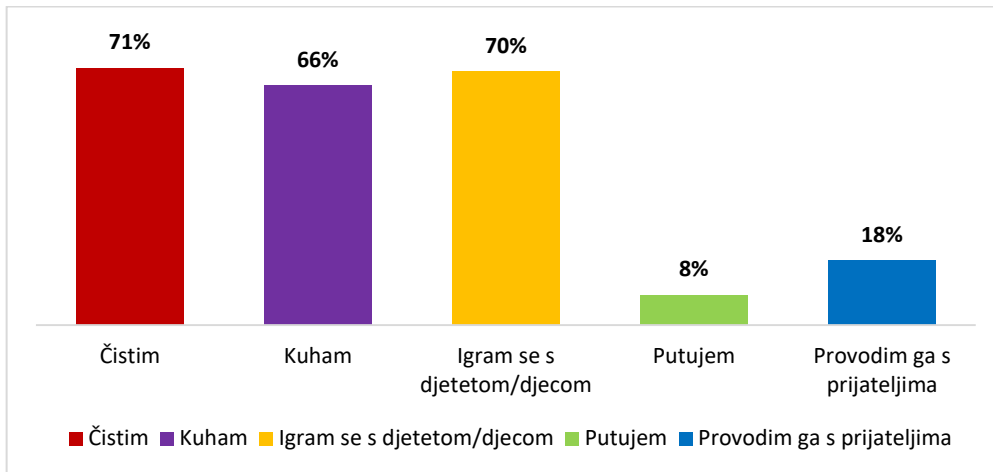

Izvor: Istraživanje autorice

Promatrani grafikon prikazuje ispitanike prema provođenju kvalitetnog vremena s djecom. U istoj je prikazano da 154 ispitanika (ili njih 49,5%) smatra da provodi dovoljno kvalitetnog vremena sa svojom djecom; njih 93 (ili 29,9%) smatra da ne provodi dovoljno kvalitetnog vremena sa svojom djecom; njih 47 (ili 15,1%) ne zna provodi li dovoljno kvalitetnog vremena s djecom; dok je 20 ispitanika (ili 6,4%) na ovo pitanje dalo specifični odgovor koji se ne može svrstati u nijednu od gore navedenih opcija. Neki od specifičnih odgovora su: *'Uvijek može bolje'*, *'Nažalost uz sve obveze mislim da ne baš svaki dan'*, *'Trudim se'*, kao i da dijete *'Živi u drugoj državi'*. Tri ispitanika nisu odgovorili na ovo pitanje.

U grafikonu 7 prikazati će se odgovori na sedmo pitanje: *Na koji način provodite svoje slobodno vrijeme? (Na što Vam odlazi najveći dio vremena).*

Grafikon 7. Način na koji roditelji provode svoje slobodno vrijeme

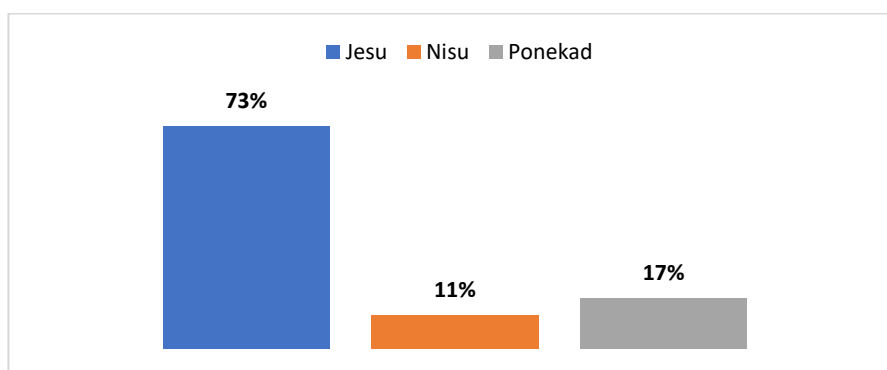

Izvor: Istraživanje autorice

U sedmom pitanju na anketnom pitanju na pitanje *Na koji način provodite svoje slobodno vrijeme? (Na što Vam odlazi najveći dio vremena)*, ponuđeni odgovori su: 'Čistim', 'Kuham', 'Igram se s djetetom/djecom', 'Putujem' te 'Provodim ga s prijateljima', gdje su ispitanici mogli izabrati više ponuđenih odgovora ali i sami napisati drugi odgovor stoga je ukupni postotak veći od 100%. Najviše ispitanika, 71,7% ili 225 ispitanika navelo da u slobodno vrijeme čiste, 66,2%, ili 208 ispitanika navelo je da u slobodno vrijeme kuhaju. Da se u slobodno vrijeme igraju s djecom navelo je 70,1%, ili 220 ispitanika, a da u slobodno vrijeme putuju navelo je 26 ispitanika, odnosno 8,3%. Da slobodno vrijeme provode s prijateljima navelo je 17,8% ili 56 ispitanika. Od odgovora koji su mogli sami napisati dvoje ispitanika navelo je da radi. Jedna osoba je navela *'sve od navedenog pokušavam staviti u to malo vremena što imam kad dođem s posla'*, po jedna osoba navela je sljedeće: *'Ovisno o danima. Vikendom smo više zajedno kao obitelj, a kroz tjedan provodimo vrijeme zajedno nakon muževog posla.'*, kao i *'sve pomalo, jedne skidam, drugog tješim, trećeg vozim, četvrtog uspavljujemo, peta mi pomaže kuhati.'* Iz ovih odgovora vidljivo je da roditelji nemaju puno slobodnog vremena te pokušavaju više obaveza strpati u to malo vremena što imaju. Četiri osobe nisu odgovorile na ovo pitanje.

U grafikonu 8 prikazati će se odgovori ispitanika na osmo pitanje: *Jesu li djeca uvijek s Vama u vaše slobodno vrijeme?*

Grafikon 8. Ispitanici prema zajedničkom provođenju slobodnog vremena s djecom

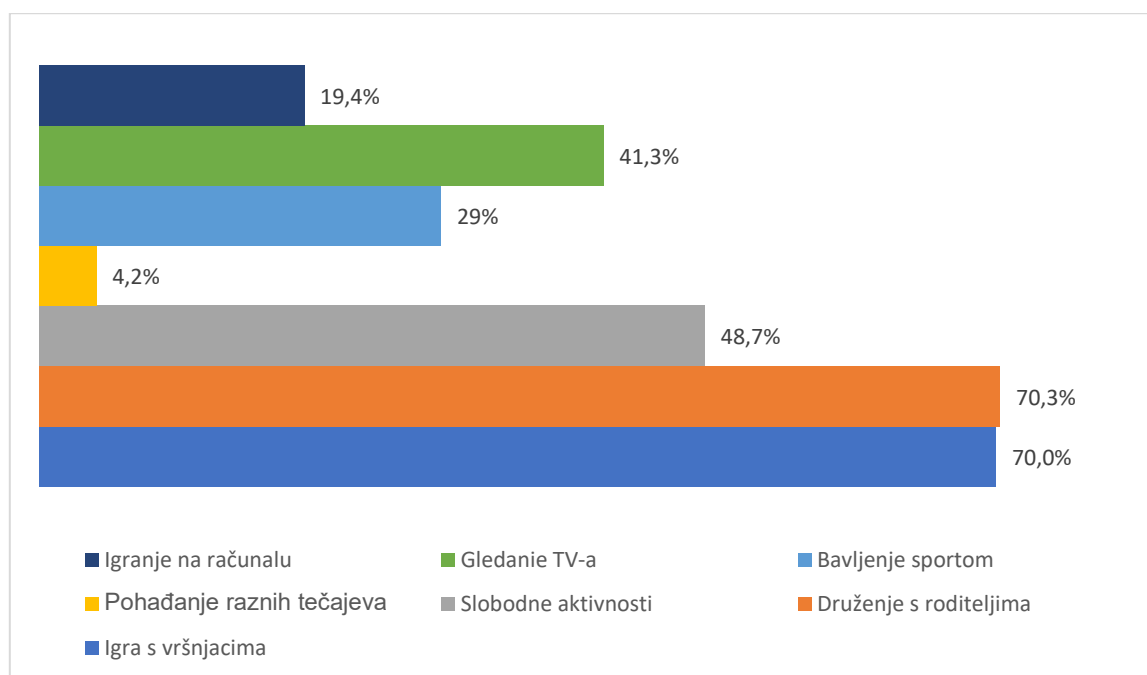

Izvor: Istraživanje autorice

Grafikon 8 prikazuje odgovore ispitanika o zajedničkom provođenju slobodnog vremena s djecom. Iz navedene tablice je vidljivo da 34 ispitanika (koji čine 10,9% uzorka) ne provodi slobodno vrijeme s djecom; 52 ispitanika (koji čine 16,6% uzorka) ponekad provodi slobodno vrijeme s djecom, te čak 227 ispitanika (koji čine 72,5% uzorka) uvijek provodi slobodno vrijeme s djecom. Jedna osoba nije odgovorila na pitanje.

U grafikonu 9 prikazati će se odgovor na deveto pitanje: *Kako je pretežno ispunjeno slobodno vrijeme Vaše djece?*

Grafikon 9. Ispitanici prema ispunjenom vremenu njihove djece

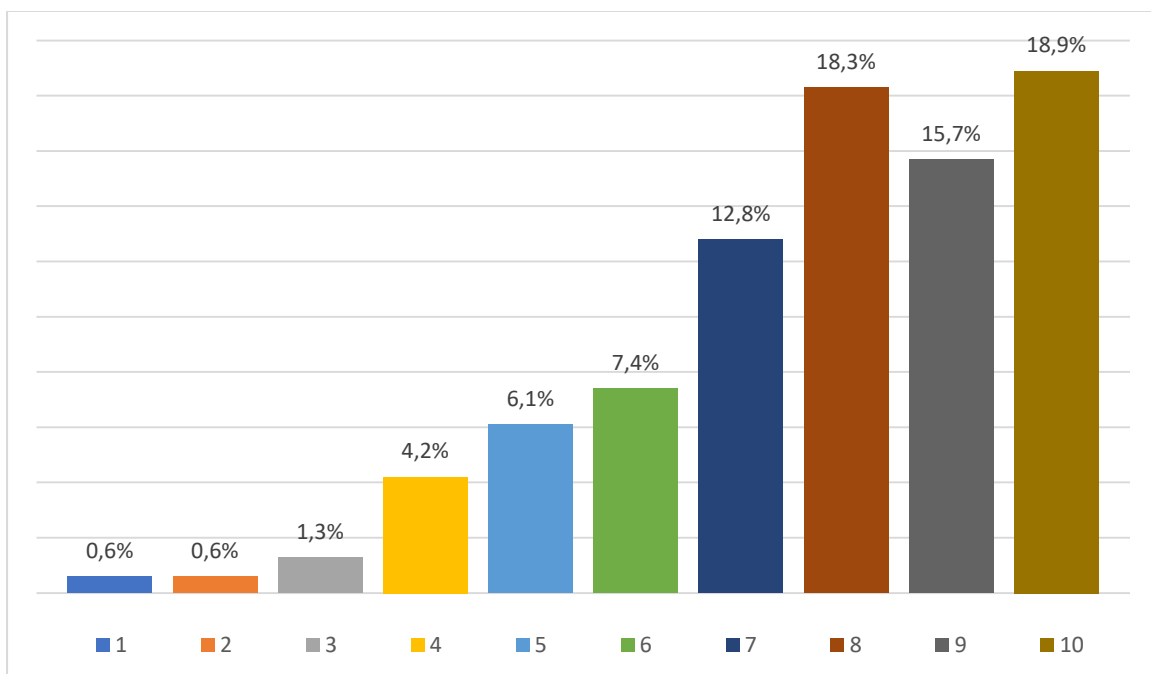

Izvor: Istraživanje autorice

U grafikonu 9 vidljivi su odgovori na pitanje *Kako je pretežno ispunjeno slobodno vrijeme Vaše djece?* Ponuđeni odgovori su: 'igra s vršnjacima', 'druženje s roditeljima', 'slobodne aktivnosti', 'pohađanje raznih tečajeva', 'bavljenje sportom', 'gledanje TV-a', te su ispitanici mogli odabrati više odgovora te napisati svoj odgovor koji nije ponuđen, stoga je ukupni postotak veći od 100%. Na ovo pitanje odgovorilo je 310 ispitanika, dok četvero ispitanika nije odgovorilo na pitanje, te je njih 70% odgovorilo da se djeca igraju s vršnjacima, a 70,3% ispitanika odgovorilo da se djeca druže s roditeljima. Njih 48,7%, odgovorilo je da djeca vrijeme provode u slobodnim aktivnostima, dok 4,2% je odgovorilo da djeca pohađaju razne tečajeve, 29,4% ispitanika je navelo da djeca slobodno vrijeme provode u bavljenju sportom, a slobodno vrijeme gledanjem TV-a ispunjava 41,3%. Da djeca slobodno vrijeme provodi igranjem na računalu, navelo je 19,4%. Jedna osoba je navela sljedeći odgovor: *'čitanje. Izrađivanje različitih stvari, pričanje. Provođenje vremena izvan kuće – lovica, ljuljanje.'*

U grafikonu 10 prikazani su odgovori na deseto pitanje: *Smatrate li da su Vaša djeca zadovoljna količinom vremena koju provode s Vama?*

Grafikon 10. Ispitanici prema zadovoljstvu djece kvalitetom vremena provedenog s roditeljima

Izvor: Istraživanje autorice

U grafikonu 10 prikazani su odgovori ispitanika o zadovoljstvu djece kvalitetom vremena provedenog s roditeljima. Ocjena 1 predstavlja najniži stupanj zadovoljstva dok ocjena 10 predstavlja najviši stupanj zadovoljstva. Iz grafikona 10 je vidljivo da ispitanici

daju pretežno visoke ocjene zadovoljstva djece kvalitetom zajedničkog provedenog vremena. Dvije osobe nisu odgovorile na ovo pitanje.

U tablici 5 prikazana je prosječna ocjena zadovoljstva djece kvalitetom vremena provedenog s roditeljima.

Tablica 5. Prosječne ocjene zadovoljstva djece kvalitetom vremena provedenog s roditeljima

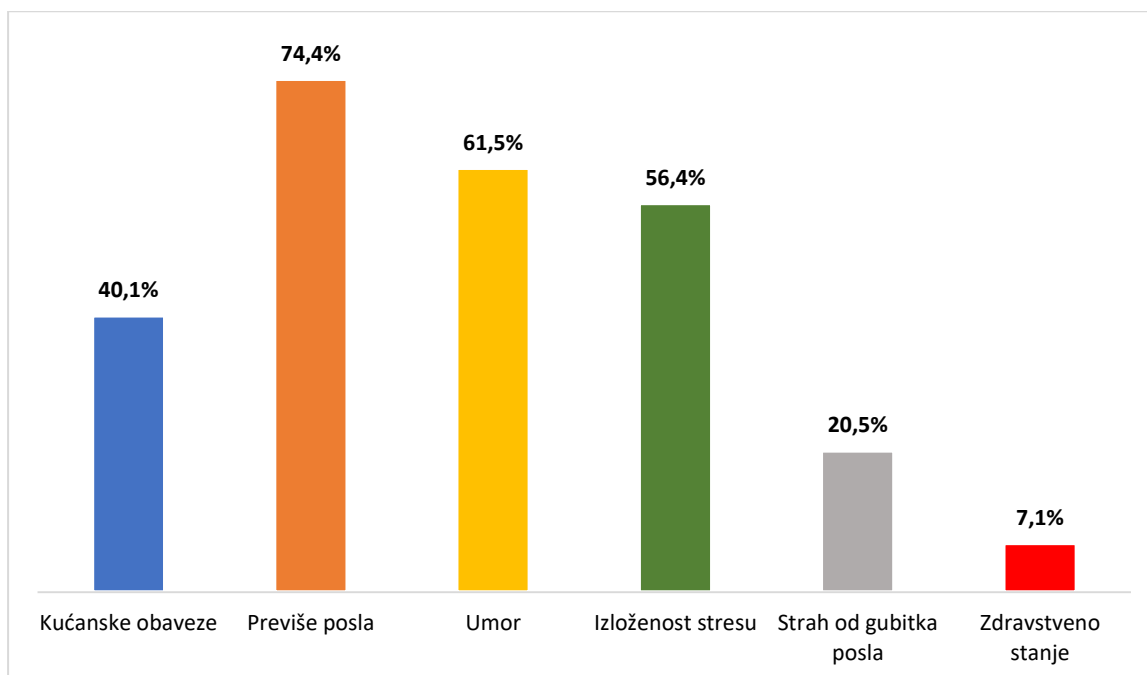
Valjani odgovori	267
Nije odgovorilo	0
Prosječna ocjena	7.71
Medijan	8.00
Mod	10

Izvor: Istraživanje autorice

Prosječna ocjena zadovoljstva djece kvalitetom vremena provedenog s roditeljima iznosi 7,71 te ukazuje da roditelji pretežito smatraju da su im djeca zadovoljna kvalitetom vremena koju provode s njima. Medijan (vrijednost koja dijeli statistički niz na dva jedna dijela) iznosi 8, dok mod (najčešće ocjena) iznosi 10. Medijan i mod su pozicijske srednje ocjene te ukazuju na to da roditelji pretežito misle da su im djeca zadovoljna kvalitetom vremena koju provode s njima.

U grafikonu 11 prikazani su odgovori na odgovori na jedanaesto pitanje: *Što smatrate glavnim razlogom zbog kojeg roditelji danas provode malo kvalitetnog vremena sa svojom djecom?*

Grafikon 11. Ispitanici o razlozima zbog kojih roditelji provode malo kvalitetnog slobodnog vremena sa svojom djecom

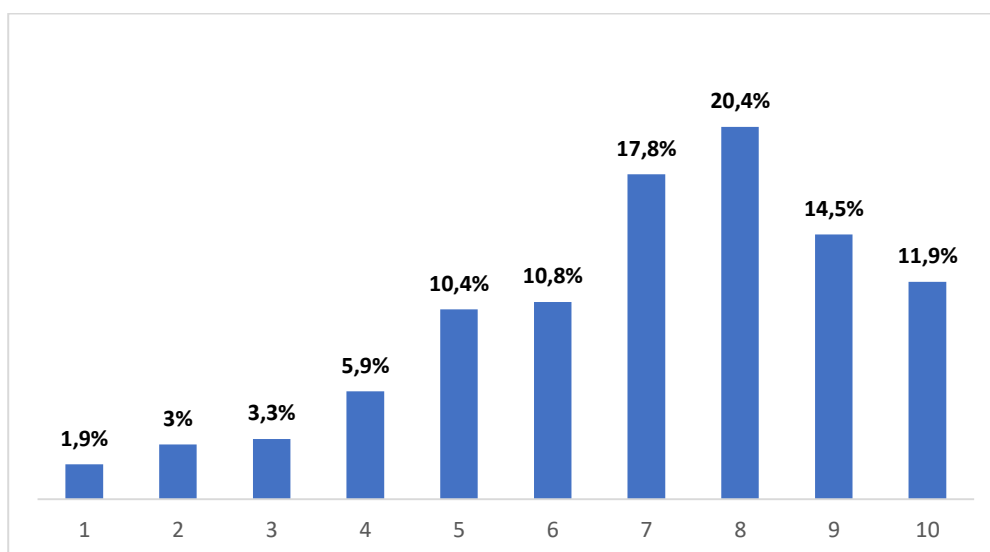

Izvor: Istraživanje autorice

Grafikon 11 prikazuje odgovore ispitanika o razlozima zbog kojih roditelji provode malo kvalitetnog vremena s djecom. U ovom pitanju anketnog upitnika radi se o pitanju s višestrukim odgovorima te je ukupni postotak veći od 100%. Kao najdominantniji razlog zbog kojeg roditelji ne provode dovoljno kvalitetnog vremena s djecom ispitanici su naveli previše posla (74,4%). Te redom slijede: umor (61,5%), izloženost stresu (56,4%), kućanske obveze (40,1%), strah od gubitka posla (20,5%), zdravstveno stanje (7,1%), te ostalo (6,3%). Od ostalih odgovora vrijedno je spomenuti iduće odgovore: *'Općenito danas živimo život toliko stresan, toliko ubrzan da imam osjećaj da nemam nekad vremena za ništa'*, *'pohlepa za standardom'*, *'previše vremena roditelji provode na društvenim mrežama'*, *'ne da im se, egoizam'*, *'društvene mreže, stalna dostupnost za druge uskraćuje vrijeme s djecom'*, te *'previše su opsjednuti s mora se'*. Dvije osobe nisu odgovorile na ovo pitanje.

U grafikonu 12 prikazati će se odgovori na pitanje: *Koliko ste zadovoljni kvalitetom provedenog slobodnog vremena sa svojom djecom?*

Grafikon 12. Ispitanici prema zadovoljstvu roditelja kvalitetom vremena provedenog s djecom

Izvor: Istraživanje autorice

Grafikon 12 prikazuje odgovore roditelja prema zadovoljstvu kvalitete zajedničkog provedenog vremena s djecom. Iz predloženih rezultata vidljivo je da su roditelji većinom zadovoljni kvalitetom vremena provedenog s djecom. Na ovo pitanje odgovorilo je 269 ispitanika.

U tablici 6 prikazana je prosječna ocjena zadovoljstva roditelja kvalitetom vremena provedenog s djecom.

Tablica 6. Prosječne ocjene zadovoljstva roditelja kvalitetom vremena provedenog s djecom

Zadovoljstvo roditelja kvalitetom vremena provedenog s djecom

Valjani odgovori	267
Nisu odgovorili	0
Prosječna vrijednost	6,97
Medijan	7,00
Mod	8

Izvor: Istraživanje autorice

Tablica 6 prikazuje prosječne ocjene zadovoljstva roditelja kvalitetom vremena provedenog s djecom. Prosječna ocjena iznosi 6,97. Pozicijske vrijednosti, medija i mod iznosi 7 i 8, te potvrđuju visoku ocjenu zadovoljstva kvalitetom zajedničkog provedenog vremena s aspekta roditelja.

4.4. Testiranje hipoteza

H1: Očekuje se da kvaliteta provedenog vremena sa djecom ovisi o broju djece.

Navedeno hipotezom se ispituje ovisi li kvaliteta provedenog vremena s djecom o broju djece u obitelji. Naime, logično je za pretpostaviti da što obitelj ima više djece, da roditeljima ostaje manje vremena za posvetiti im se. Međutim, količina posvećenog vremena, ne mora nužno utjecati na kvalitetu provedenog vremena.

Za ispitivanje ove hipoteze se koristi analiza varijance gdje je zavisna varijabla zadovoljstvo roditelja kvalitetom provedenog vremena s djecom, a broj djece je nezavisna varijabla. Prije same analize varijance potrebno je utvrditi je li ispunjen uvjet homogenosti varijance. Naime, to je preduvjet da su podatci dobiveni analizom varijance zaista pouzdani. Navedeno se radi pomoću Levenovog testa homogenosti varijance, te su rezultati prikazani u tablici 7.

Tablica 7. Levenov test homogenosti varijance

	Vrijednost Levenovog testa	Stupnjevi slobode 1	Stupnjevi slobode 2	Značajnost
Zadovoljstvo roditelja kvalitetom vremena provedenog s djecom	.069	2	264	.933

Izvor: Istraživanje autorice

Podatci Levenovog testa homogenosti varijance su prikazani u promatranoj tablici. Zaključak se donosi temeljem usporedbe empirijske razine signifikantnosti (α^*) sa zadanom signifikantnosti od 5%. Budući da je empirijska signifikantnost veća od zadane signifikantnosti (93,3% > 5%), zadovoljen je uvjet homogenosti varijance te se može pristupiti testiranju hipoteze pomoću analize varijance.

Tablica 8. Analiza varijance

Zadovoljstvo_roditelja_kvalitetom_vremena_provedenog_s_djecom

	Suma kvadrata odstupanja	Stupnjevi slobode	Prosječno kvadratno odstupanje	F vrijednost	Značajnost
Između grupa	29.949	2	14.975	3.208	.049
Unutar grupa	1274.712	264	4.828		
Ukupno	1303.760	266			

Izvor: Istraživanje autorice

Tablica 8 prikazuje rezultate analize varijance o utjecaju broja djece na zadovoljstvo roditelja kvalitetom vremena provedenog s djecom. Analiza varijance se svodi na usporedbu odstupanja odgovora ispitanika (o zavisnoj varijabli – zadovoljstvo kvalitetom vremena provedenog s djecom) od prosječne vrijednosti. Unutar toga se odgovori ispitanika dijele prema nezavisnoj varijabli (broj djece u obitelji), te se uspoređuje postoje li razlike među njima. Odstupanja se dijele od odstupanja između grupa, te unutar samih grupa. Konačni zaključak se donosi temeljem usporedbe empirijske razine signifikantnosti (α^*) sa zadanom signifikantnosti od 5%.

Iz tablice je vidljivo da empirijska signifikantnost iznosi 4,9% te je manja od zadane signifikantnosti. Budući da je $4,9\% < 5\%$, zaključuje se da zadovoljstvo roditelja kvalitetom vremena provedenog s djecom ovisi o broju djece u obitelji, odnosno što je manji broj djece roditelji će moći lakše rasporediti svoje slobodno vrijeme da ga provede kvalitetno sa svakim djetetom. Temeljem navedenog, **hipoteza H1 se prihvća.**

H2: Očekuje se da postoji korelacija u broju djece roditelja i njihove količine slobodnog vremena.

Hipoteza H2 navodi da se očekuje da postoji korelacija između varijabli broja djece u obitelji roditelja i njihove količine slobodnog vremena. Korelacija je povezanost dviju varijabli te može biti i pozitivna i negativna. Pozitivna korelacija je ona u kojoj rast jedne varijable prati i rast druge, te obratno. Dok negativna korelacija je ona u kojoj rast jedna varijable prati pad druge, te obratno. Svakako je logično za pretpostaviti da se količina slobodnog vremena smanjuje kako se broj djece povećava. Odnosno, kod ispitivanje ove hipoteze očekujemo negativnu korelaciju. Potom će biti potrebno utvrditi je li izračunata korelacija i statistički značajna. Kako su obje varijable mjerene pomoću redosljedne ljestvice, ovdje će se izračunavati Spearmanov koeficijent korelacije ranga.

Tablica 9. Spearmanov koeficijent korelacije ranga između broja djece u obitelji i slobodnog vremena u danu

			Broj djece u obitelji	Slobodno vrijeme u danu
Spearmanov koeficijent korelacije ranga	Broj djece u obitelji	Koeficijent korelacije	1.000	-.191**
		Empirijska signifikantnost	.	.002
		Broj ispitanika	267	267
	Slobodno vrijeme u danu	Koeficijent korelacije	-.191**	1.000
		Empirijska signifikantnost	.002	.
		Broj ispitanika	267	267

** Korelacija je značajna na razini 0,01 (dvostrana).

Izvor: Istraživanje autorice

U tablici 9 prikazan je Spearmanov koeficijent korelacije ranga koji iznosi -0,191 te, očekivano, govori da se radi o slaboj i negativnoj korelaciji između ispitivanih varijabli (broj djece u obitelji i slobodno vrijeme u danu). U tablici je još prikazan broj ispitanika i empirijska signifikantnost. Kao i do sada, značajnost izračunatog koeficijent ovisi o usporedbi izračunate empirijske signifikantnosti s zadanom od 5%. Empirijska signifikantnost iznosi 0,2% te je manja od 5% čime se zaključuje da je izračunati koeficijent korelacija ranga statistički značajan. Drugim riječima, postoji statistički značajna negativna povezanost između broja djece u obitelji i količine slobodnog vremena u danu, odnosno oni roditelji koji imaju manje djece imaju više slobodnog vremena. Odnosno, **hipoteza H2 se prihvaća.**

H3: Očekuje se da postoji razlika kvalitete provedenog vremena s djecom i sa vrstom zaposlenja roditelja.

Ovom hipotezom se želi ispitati postoji li razlika kvalitete provedenog vremena s djecom i sa vrstom zaposlenja roditelja. Može se pretpostaviti da roditelji koji nisu u stalnom radnom odnosu imaju više vremena za djecu i time im mogu posvetiti kvalitetnije vrijeme. Testiranje se radi pomoću analize varijance. Preduvjet analize varijance je Levenov test homogenosti varijance te su ti rezultati prikazani u nastavku.

Tablica 10. Rezultati Levenovog testa homogenosti varijance

	Iznos Levenovog testa	Stupnjevi slobode 1	Stupnjevi slobode 2	Značajnost
Zadovoljstvo roditelja kvalitetom vremena provedenog s djecom	.885	2	264	.414

Izvor: Istraživanje autorice

Kao i u prethodnom slučaju, zaključak se donosi temeljem usporedbe empirijske razine signifikantnosti (α^*) sa zadanom signifikantnosti od 5%. Budući da je empirijska signifikantnost veća od zadane signifikantnosti ($41,4\% > 5\%$), zadovoljen je uvjet homogenosti varijance te se može pristupiti testiranju hipoteze pomoću analize varijance.

Tablica 11. Rezultati analize varijance

	Suma kvadrata odstupanja	Stupnjevi slobode	Prosjek kvadrata odstupanja	F vrijednost	Značajnost
Između grupa	23.908	2	11.954	2.466	.087
Unutar grupa	1279.853	264	4.848		
Ukupno	1303.760	266			

Izvor: Istraživanje autorice

Kao što je već i bilo navedeno, tablica prikazuje kvadratna odstupanja ispitivane varijable (zadovoljstvo roditelja kvalitetom vremena provedenog s djecom) između grupa i unutar grupa (grupe su ispitanici prema vrsti zaposlenja), a zaključak se donosi temeljem usporedbe empirijske razine signifikantnosti sa zadanom od 5%.

Iz tablice je vidljivo da empirijska signifikantnost iznosi 8,7% te je veća od 5%. Drugim riječima ne može se prihvatiti pretpostavka da postoji razlika kvalitete provedenog vremena s djecom i sa vrstom zaposlenja roditelja. **Hipoteza H3 se odbacuje.**

H4: Očekuje se da postoji značajna razlika u zadovoljstvu kvalitete provođenja zajedničkog vremena između roditelja i djece

Navedenom hipotezom se ispituje postoji li statistički značajna razlika u zadovoljstvu kvalitete zajedničkog provedenog vremena s aspekta roditelja i djece. U anketnom upitniku

su definirana pitanja kojima se ispitalo koliko roditelji procjenjuju da su djeca zadovoljna zajedničkim slobodnim vremenom (pitanje 10.) i zadovoljstvo roditelja zajednički provedenim vremenom sa svojom djecom (pitanje 12.). Dodatno, u uvodnom dijelu empirijske obrade je ova hipoteza također natuknuta (rezultati iz grafikona 10 i 12, te tablica 5 i 6), te je ova hipoteza logični nastavak. Iz prethodnih tablica (5 i 6) vidljivo je da je viši stupanj zadovoljstva kvalitetom zajedničkog provedenog vremena kod roditelja nego kod djece (7,71 naspram 6,97) te se ovom hipotezom želi ispitati je li ta razlika i statistički značajna.

Oba pitanja su ispitivana pomoću redosljedne skale (ocjenama od 1 do 10) koja predstavlja rangove, te su isti uzorci odgovarali na oba pitanja koristi se McNemarov test za dva zavisna uzorka. To je standardna praksa kada se ispituje isti uzorak po dvije različite aktivnosti ili varijable.

Tablica 12. Odgovori ispitanika o zadovoljstvu djece i roditelja o kvaliteti zajedničkog provedenog vremena

	Zadovoljstvo roditelja kvalitetom vremena provedenog s djecom										Total	
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10		
Zadovoljstvo djece količinom vremena provedenog s roditeljima	1	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2
	2	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	2
	3	0	1	2	0	1	0	0	0	0	0	4
	4	1	1	4	3	3	0	1	0	0	0	13
	5	1	2	2	3	6	1	1	2	1	0	19
	6	0	2	1	5	4	8	2	2	0	0	24
	7	0	0	0	3	9	8	12	5	2	0	39
	8	0	0	0	1	4	10	11	24	4	3	57
	9	0	0	0	1	0	1	10	12	23	2	49
	10	0	1	0	0	0	1	10	10	9	27	58
Total		5	8	9	16	27	29	47	55	39	32	267

Izvor: Istraživanje autorice

U tablici 12 prikazana je točna distribucija odgovora ispitanika o zadovoljstvu djece i roditelja o kvaliteti zajedničkog provedenog vremena, te pruža deskriptivan uvid u odgovore ispitanika. Međutim, točna statistička značajnost je prikazana u idućoj tablici.

Tablica 13. McNemarov hi-kvadrat test za zavisne uzorke

	Vrijednost McNemarovog testa	Stupnjevi slobode	Empirijska signifikantnost
McNemar-Bowker Test	73.940	30	.001
Broj opažanja/ispitanika	267		

Izvor: Istraživanje autorice

Kao i u prethodnim slučajevima, zaključak o značajnosti se donosim temeljem usporedbe empirijske signifikantnosti i zadane od 5%. U tablici je prikazana vrijednost McNemarovog testa s pripadajućim stupnjevima slobode, kao i empirijska signifikantnost koja iznosi 0,1%. Budući da je empirijska signifikantnost manja od zadane ($0,1\% < 5\%$), zaključuje se da postoji značajna razlika u zadovoljstvu kvalitete provođenja zajedničkog vremena između roditelja i djece. **Hipoteza H4 se prihvaća.**

5. Zaključak

Koncept kvalitetnog vremena između roditelja i djece najvažniji je za poticanje snažnih i zdravih odnosa unutar obiteljske jedinice. Osim puke količine vremena provedenog zajedno, dubina i smislenost interakcija igraju ključnu ulogu u njegovanju emocionalnih veza i stvaranju trajnih uspomena. Kvalitetno vrijeme pruža jedinstvenu priliku roditeljima da razumiju perspektive svoje djece, dijele vrijednosti i aktivno sudjeluju u njihovom rastu i razvoju.

Ulaganje vremena u aktivnosti koje promiču otvorenu komunikaciju, uzajamno poštovanje i istinsku povezanost pridonosi poticajnom i njegujućem okruženju. Kako roditelji provode kvalitetno vrijeme sa svojom djecom, oni ne samo da jačaju obiteljsku vezu, već i usađuju osjećaj sigurnosti i ljubavi koji postaje temelj za cjelokupnu dobrobit djeteta. Štoviše, dobrobiti kvalitetnog vremena šire se izvan uže obitelji, pozitivno utječući na djetetov društveni, emocionalni i kognitivni razvoj.

U današnjem brzom svijetu, gdje se razne obveze često bore za pozornost, određivanje prioriteta i njegovanje kvalitetnog vremena postaje ključno. To je svjestan izbor koji odražava predanost dobrobiti svakog člana obitelji. U konačnici, trajni učinak kvalitetno provedenog vremena leži u stvorenim sjećanjima, podijeljenim lekcijama i postavljenim temeljima za otpornu i povezanu obiteljsku jedinicu. Budući da roditelji dosljedno ulažu u značajne interakcije, oni ne samo da obogaćuju živote svoje djece, već i doprinose skladnoj i ispunjenoj obiteljskoj dinamici koja odolijeva testu vremena.

6. Literatura

1. Adamović, M. (2011). *Žene i društvena moć*. Zagreb: Plejada; Institut za društvena istraživanja u Zagrebu.
2. Alesina, A., Giuliano, P. (2010). „The Power of the Family.“ *Journal of Economic Growth*. 15 (2), 93-125.
3. Andrilović, V., Čudina-Obradović, M. (1994). *Psihologija odgoja i obrazovanja*. Zagreb: Školska knjiga
4. Bardid, F., Huyben, F., Deconinck, F. J. A., De Martelaer, K., Seghers, J., Lenoir, M. (2016). „Convergent and Divergent Validity Between the KTK and MOT 4-6 Motor Test sin Early Childhood.“ *Adapt Phys Activ Q*. Vol. 33 No. 1.
5. Bašić, J., Ferić, M., Kranželić, V. (2002). „Roditeljski stres.“ *Časopis za obitelj, vrtić, školi*. Zagreb: Zrno
6. Benveniste, A. (1972). „Obitelj kroz povijest.“ *Bogoslovna smotra*. Vol. 42 No. 1. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/36642>
7. Berc, G., Kokorić, S. B. (2012). „Slobodno vrijeme obitelji kao čimbenik obiteljske kohezivnosti i zadovoljstva obiteljskim životom.“ *Kriminologija & socijalna integracija: časopis za kriminologiju, penologiju i poremećaje u ponašanju*. Vol. 20 No. 2. Zagreb: Studijski centar socijalnog rada, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/clanak/145666>
8. Berk, L. E. (2008). *Psihologija cjeloživotnog razvoja*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
9. Berk, L. E. (2015). *Dječja razvojna psihologija*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
10. Bezinović, P., Smojver Ažić, S. (2000). „Negativni odnos roditelja i agresivnosti adolescenata: Uloga spola roditelja i spola djeteta.“ *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*. Vol. 36 No. 1. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/100746>
11. Božiković, T., Reić Ercegovac, I., Kalebić Jakupčević, K. (2020). „Doprinos temperamenta i roditeljskog ponašanja razvojnim ishodima djece predškolske dobi.“ *Školski vjesnik: časopis za pedagoškijsku teoriju i praksu*. Vol. 69 No. 2. Split: Sveučilište u Splitu. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/249027>
12. Brajša-Žganec, A. (2003). *Dijete i obitelj: emocionalni i socijalni razvoj*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
13. Buljan Flander, G., Karlović, A. (2004). *Odgajam li dobro svoje dijete?: savjeti za roditelje*. Zagreb: Marko M.

14. Carlson, A. G., Rowe, E., Curby, T. W. (2013). „Disentangling Fine Motor Skills' Relations to Academic Achievement: The Relative Contributions of Visual-Spatial Integration and Visual-Motor Coordination.“ *J. Genet. Psychol.*
15. Carmichael, S. G., Dilli, S., Van Zanden, J. L. (2016). „Introduction: Family Systems and Economic Development.“ *Economic History of Developing Regions*. 31 (1), 1-9.
16. Connelly, J. A., Champagne, M., Manningham, S. (2018). „Early Childhood Educator's Perception of their Role in Children's Physical Activity: Do We Need to Clarify Expectations?“ *J. Res. Child. Educ.* Vol. 32.
17. Ferrer, R. L., Palmer, R., Burge, S. (2005). *The Family Contribution to Health Status: A Population-level estimate*. *Ann Fam Med*, Vol. 3 No.2.
18. Haralambos, M., Holborn, M. (2002). *Sociologija: Teme i perspektive*. Zagreb: Golden marketing
19. Hodgson, R., Birks S. (2002). *Statistics New Zealand's Definition of Family, its Implications for the Accuracy of Data and Effectiveness of Policy Targeting*. Student Paper No. 4. Centre for Public Policy Evaluation: Massey University.
20. Hrvatski zavod za zapošljavanje. *Statistika tržišta rada – otvoreni podaci*. Dostupno na: <https://www.hzz.hr/statistika/> (21.01.2024.)
21. Ilišin, V., Marinović Bobinac, A., Radin, F. (2001). *Djeca i mediji: uloga medija u svakodnevnom život djece*. Zagreb: Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži.
22. Johnston, J., Halocha, J. (2010). *Early Childhood and Primary Education; Readings and Reflections*. London: McGraw-Hill Education.
23. Jurčević Lozančić, A. (2011). „Redefiniranje odgojne uloge obitelji.“ *Croatian Journal of Education: Hrvatski časopis za odgoj i obrazovanje*. Vol. 13 No. 4. Zagreb: Faculty of Teacher Education. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/clanak/116049>
24. Juul, J. (2008). *Život u obitelji: najvažnije vrijednosti u zajedničkom životu i odgoju djece*. Zagreb: Pelago.
25. Kamerman, S. B., Waldfogel, J. Brooks-Gunn, J. (2003). „Social Policies, Family Types and Child Outcomes in Selected OECD Countries.“ In: *OECD Social, Employment, and Migration Working Papers*. Edited by: Development OEC. Paris: Organisation for Economic Co-operation and Development.
26. Kok, J. (2017). „Women's Agency in Historical Family Systems.“ In: Van Zanden, J. L., Rijpma, A, Kok, J. (Eds). *Agency, Gender, and Economic Development in the World Economy 1850-2000: Testing the Sen Hypothesis*. London and New York: Routledge.

27. Kokštejn J., Musálek M., Šťastný P., Golas A. (2017). „Fundamental Motor Skills of Czech Children at the End of the Preschool Period.“ *Acta Gymnica*.
28. Liga za prevenciju ovisnosti. (b. god.). Split. Dostupno na: <https://www.liga.hr/>
29. Ljubetić, M. (2006). *Obitelj u povijesnom i suvremenom kontekstu*. WEB predavanje. Split: Filozofski fakultet. Dostupno na: <https://dokumen.tips/documents/obitelj-u-povijesnom-i-suvremenom-kontekstu.html?page=3>
30. Ljubetić, M. (2007). *Biti kompetentan roditelj*. Zagreb: Mali profesor.
31. Madrona, P. G. (2014). „Site Development and Teaching od Motor Skills in Early Childhood Education.“ *J. Arts Humanit*.
32. Maleš, D. (2012). „Obitelj i obiteljski odgoj u suvremenim uvjetima.“ *Dijete, vrtić, obitelj: Časopis za odgoj i naobrazbu predškolske djece namijenjen stručnjacima i roditeljima*. Vol. 18 No. 67. Zagreb: Odsjek za pedagogiju, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/124015>
33. Mason, K. O. (2001). „Gender and Family Systems in the Fertility Transition.“ *Population and Development Review*. 27, 160-176.
34. Mikić, K., Rukavina, A. (2006). *Djeca i mediji*. Zagreb: Zapis. Posebni broj. Dostupno na: http://www.hfs.hr/hfs/zapis_clanak_detail.asp?sif=1604
35. Milanović, M. i suradnice. (2014). *Pomozimo im rasti: priručnik za partnerstvo odgojitelja i roditelja*. Zagreb: Golden marketing
36. Milanović, M., Stričević, I., Maleš, D., Sekulić-Majurec, A. (2000). *Skrb za dijete i poticanje ranog razvoja djeteta u Republici Hrvatskoj*. Zagreb: Targa.
37. Moriarty, M. L., Fine, M. J. (2001). „Educating Parents to be Advocates for their Children.“ U: Fine, M. J., Lee, S. W. (ur.) *Handbook of Diversity in Parent Education*. New York: Academic Press.
38. Narodne novine. (2008). *Državni pedagoški standard osnovnoškolskog sustava odgoja i obrazovanja*. NN 63/08. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2008_06_63_2129.html
39. Nenadić-Bilan, D. (2014). „Roditelji i djeca u igri.“ *Školski vjesnik: časopis za pedagojsku teoriju i praksu*. Vol. 63 No. 1-2. Zadar: Odjel za izobrazbu učitelja i odgojitelja Sveučilišta u Zadru. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/clanak/183529>
40. Olson, D. H., Gorall, D. M. (2006). „Circumplex Model of Marital and Family Systems.“ u: Walsh, F. (ur.), *Normal Family Processes*. New York: Guilford Press.
41. Pašalić Kreso, A. (2012). *Koordinate obiteljskog odgoja*. Sarajevo: Filozofski fakultet.

42. Payne, V. G., Isaacs, L. D. (2017). *Human Motor Development: A Lifespan Approach*. London: Routledge.
43. Pejić Papak, P., Vidulin, S. (2016). *Izvanastavne aktivnosti u suvremenoj školi*. Zagreb: Školska knjiga.
44. Plenković, J. (1997). *Slobodno vrijeme i odgoj*. Zadar: Filozofski fakultet predškolske dobi.
45. Ray, D. C. (2019). „Culturally and Linguistically Responsive Play Therapy: Adapting Child-centered Play Therapy for Deaf Children.“ *Int. J. Play. Ther.*
46. Rosić, V. (1998). *Obiteljska pedagogija*. Rijeka: Filozofski fakultet u Rijeci.
47. Rosić, V. (2005). *Slobodno vrijeme slobodne aktivnosti*. Rijeka: Naklada Žagar.
48. Rosić, V., Mušanović, M. (1997). *Opća pedagogija*. Rijeka: Filozofski fakultet u Rijeci.
49. Rosić, V., Zloković, J. (2002). *Prilozi obiteljskoj pedagogiji*. Rijeka: Filozofski fakultet u Rijeci; Graftrade.
50. Rotenberg, A. (2001). *The Modern Family in Comparison with Family in the 19th Century*.
51. Rudd, J. R., Barnett, L. M., Butson, M. L., Farrow, D., Berry, J., Polman, R. C. (2015). „Fundamental Movement Skills are More than Run, Throw, and Catch: The Role of Stability Skills.“ *PLoS ONE*.
52. Sedlar, A., Boneta, Ž. (2012). „Obiteljsko slobodno vrijeme.“ *Dijete, vrtić, obitelj: Časopis za odgoj i naobrazbu predškolske djece namijenjen stručnjacima i roditeljima*. Vol. 18 No. 70. Varaždin: DV; Rijeka: Učiteljski fakultet Rijeka. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/clanak/182835>
53. Senturk, U., Beyleroglu, M., Guven, F., Yilmaz, A., Akdeniz, H. (2015). „Motor Skills in Pre-school Education and Affects to 5 Year Old Children's Psychomotor Development.“ *Turkish Journal of Sport and Exercise*. Vol. 17 No. 2.
54. Shaw, R., Wood, S. (2009). *Epidemija popustljivog odgoja*. Zagreb: VBZ.
55. Sonawar, R. (2001). „Understanding Families in India: A Reflection of Societal Changes.“ *Psicologia: Teoria e Pesquisa*. Vol. 17 No. 2. India: SNTD Women's University.
56. Starc, B., Čudina-Obradović, M., Pleša, A., Profaca, B., Letica, M. (2004). *Osobine i psihološki uvjeti razvoja djeteta predškolske dobi*. Zagreb: Tehnička knjiga.
57. Steptoe, A., Lundwall, K., Cropley, M. (2000). „Gender, Family Structure and Cardiovascular Activity During the Working Day and Evening.“ *Soc Sci Med*. Vol. 50 No. 4.

58. Stevanović, M. (2000). *Obiteljska pedagogija*. Varaždinske Toplice: Tonimir.
59. Šiljković, Ž., Rajić, V., Bertić, D. (2007). „Izvanastavne i izvanškolske aktivnosti.“ *Odgojne znanosti*. Vol. 9 No. 2 (14). Zagreb: Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/23549> (29.01.2024.)
60. Takeda, Y., Kawachi, I., Yamagata, Z., Hashimoto, A., Matsumura, Y. Shigenori, O., Okayama, A. (2004). „Multigenerational Family Structure in Japanese Society: Impacts on Stress and Health Behaviors Among Women and Men.“ *Soc Sci Med*.
61. Terasaki, Y. (2002). *The Impact of Changes in Family Structure on Income Distribution in Japan, 1989-1997: Rising Inequality of Household Income Reconsidered*.
62. Todd, E. (1985). *The Explanation of Ideology: Family Structures and Social Systems*. Oxford: Basic Blackwell.
63. Trstenjak, T. (1978). „Obitelj u industrijaliziranoj kulturi: problemi, funkcije, razvoj.“ *Obnovljeni Život: časopis za filozofiju i religijske znanosti*. Vol. 33. No. 6. Rim: Papinsko učilište Gregorijana u Rimu. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/clanak/84115>
64. Turagabeci, A. R., Nakamura, K., Kizuki, M., Takano, T. (2007). „Family Structure and Health: How Companionship Acts as a Buffer against Ill Health.“ *Health and Quality of Life Outcomes*.
65. UNESCO. (1992). *The Changing Family in Asia: Bangladesh, India, Japan, Philippines, and Thailand*. Bangkok, Thailand: UNESCO Principal Regional Office for Asia and Pacific.
66. Valjan Vukić, V. (2009). „Obitelj i škola – temeljni čimbenici socijalizacije.“ *Magistra ladertina*. Vol. 4 No. 1. Zadar: Odjel za izobrazbu učitelja i odgojitelja Sveučilišta u Zadru. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/50946>
67. Valjan Vukić, V. (2009). „Obitelj i škola – temeljni čimbenici socijalizacije.“ *Magistra ladertina*. Vol. 4 No. 1. Zadar: Odjel za izobrazbu učitelja i odgojitelja Sveučilišta u Zadru. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/50946>
68. Valjan Vukić, V. (2013). „Slobodno vrijeme kao 'prostor' razvijanja vrijednosti u učenika.“ *Magistra ladertina*. Vol. 8 No. 1. Zadar: Odjel za izobrazbu učitelja i odgojitelja Sveučilišta u Zadru. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/122641> (29.01.2024.)
69. Vasta, R., Haith, M. M., Miller, S. A. (1998). *Dječja psihologija (Moderna znanost)*. Jastrebarsko: Naklada Slap
70. Vasta, R., Haith, M. M., Miller, S. A. (2005). *Dječja psihologija (Moderna znanost)*. Treće izdanje. Jastrebarsko: Naklada Slap

71. Vinovskis, M. A., Frank, S. M. (1997). „Parenting in American Society – A Historical Overview of the Colonial Period through the 19th Century.“ In: Arendell, T. (Ed.). *Contemporary Parenting*. Sage Publications.
72. Vukasović, A. (1994). *Obitelj – vrelo i nositeljica života*. Zagreb: HKZ „MI.“
73. Wang, J. H. T. (2004). „A Study on Gross Motor Skills of Preschool Children.“ *J. Res. Child. Educ.* Vol. 19.

Sažetak

Biti roditelj, prije svega znači brinuti o dobrobiti svog djeteta. Jedan od načina na koji roditelj uvelike doprinosi psihofizičkom, mentalnom i emocionalnom razvoju djeteta je provođenje kvalitetnog vremena s djetetom. Promjene unutar obiteljske strukture kroz povijest, različiti načini života i obveze roditelja, zaposlenost i slično, utječu na količinu slobodnog vremena koje roditelj može provesti sa svojim djetetom, ipak najvažnije od svega je da roditelji prihvate činjenicu da nije cilj provesti što više bilo kakvog vremena sa svojim djetetom, već provesti kvalitetno vrijeme. Nekada je manje više.

Ključne riječi: slobodno vrijeme, obitelj, dijete, roditelj

Abstract

Being a parent means first and foremost caring for your child's well-being. One of the ways in which a parent greatly contributes to a child's psychophysical, mental and emotional development is to spend quality time with the child. Changes within the family structure throughout history, different lifestyles and responsibilities of parents, employment, etc. affect the amount of free time a parent can spend with their child, but most important of all is that parents accept the fact that it is not the goal to spend much time with with your child, already but to spend quality time. Sometimes less is more.

Key words: free time, family, child, parents

Prilozi

Prilog 1.

Anketni upitnik

Poštovana/-ni,
ovo istraživanje provodi se u svrhu izrade diplomskog rada na Filozofskom fakultetu u Splitu. Molimo Vas da popunite upitnik kako biste svojim stavovima pridonijeli razumijevanju kvalitetnog provođenja vremena roditelja i djece. Svi podatci su anonimni, a rezultati će se koristiti isključivo u svrhu izrade diplomskog rada stoga Vas molimo za iskrene odgovore. Unaprijed zahvaljujemo na Vašem vremenu i trudu.

1. Molimo Vas označite kojeg ste spola:

- 1) Muško
- 2) Žensko
- 3) Ne želim se izjasniti
- 4) Ostalo : _____

2. Molimo Vas označite Vašu dob:

- 1) do 30 godina
- 2) 31-40 godina
- 3) 41-50 godina
- 4) 51 godina ili više

3. Koliko ima djece u Vašoj obitelji?

- 1) Jedno dijete
- 2) Dvoje djece
- 3) Troje ili više djece

4. Jeste li zaposleni?

- 1) Jesam
- 2) Nisam
- 3) Povremeno/sezonski

5. Koliko slobodnog vremena imate dnevno?

- 1) Do 2 sata dnevno
- 2) 3 do 5 sati
- 3) Više od 6 sati

6. Smatrate li da dovoljno kvalitetnog vremena provodite sa svojim djetetom?

- 1) Jesam
- 2) Nisam
- 3) Ne znam
- 4) Ostalo: _____

7. Na koji način provodite svoje slobodno vrijeme? (Na što Vam odlazi najveći dio vremena)

- 1) Čistim
- 2) Kuham
- 3) Igram se s djetetom/djecom
- 4) Putujem
- 5) Provodim ga s prijateljima
- 6) Ostalo: _____

8. Jesu li djeca uvijek s Vama u vaše slobodno vrijeme?

- 1) Jesu
- 2) Nisu
- 3) Ponekad

9. Kako je pretežno ispunjeno slobodno vrijeme Vaše djece?

- 1) Igra s vršnjacima
- 2) Druženje s roditeljima
- 3) Slobodne aktivnosti
- 4) Pohađanje raznih tečajeva
- 5) Bavljenje sportom
- 6) Gledanje TV-a
- 7) Igranje na računalu
- 8) Ostalo: _____

10. Smatrate li da su Vaša djeca zadovoljna količinom vremena koju provode s Vama?

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

11. Što smatrate glavnim razlogom zbog kojeg roditelji danas provode malo kvalitetnog vremena sa svojom djecom?

- 1) Kućanske obaveze
- 2) Previše posla
- 3) Umor
- 4) Izloženost stresu
- 5) Strah od gubitka posla
- 6) Zdravstveno stanje
- 7) Ostalo: _____

12. Koliko ste zadovoljni kvalitetom provedenog slobodnog vremena sa svojom djecom?

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

Prilog 2.

Popis tablica:

<i>Tablica 1.</i> „Karakteristike nekadašnje institucionalne obitelji i sadašnje prijateljske obitelji“ (Trstenjak, 1978).....	7
<i>Tablica 2.</i> „Razlike u obitelji prijašnjih vremena i današnje suvremene obitelji“ (Trstenjak, 1978)	8
<i>Tablica 3.</i> „Vještine grube i fine motorike kod djece“ (Bardid i sur., 2016).....	13
<i>Tablica 4.</i> „Piagetovi stadiji kognitivnog razvoja“ (Berk, 2015).....	15
<i>Tablica 5.</i> Prosječne ocjene zadovoljstva djece kvalitetom vremena provedenog s roditeljima	34
<i>Tablica 6.</i> Prosječne ocjene zadovoljstva roditelja kvalitetom vremena provedenog s djecom	36
<i>Tablica 7.</i> Levenov test homogenosti varijance.....	37
<i>Tablica 8.</i> Analiza varijance	38
<i>Tablica 9.</i> Spearmanov koeficijent korelacije ranga između broja djece u obitelji i slobodnog vremena u danu.....	39
<i>Tablica 10.</i> Rezultati Levenovog testa homogenosti varijance	40
<i>Tablica 11.</i> Rezultati analize varijance	40
<i>Tablica 12.</i> Odgovori ispitanika o zadovoljstvu djece i roditelja o kvaliteti zajedničkog provedenog vremena.....	41
<i>Tablica 13.</i> McNemarov hi-kvadrat test za zavisne uzorke	42

Popis grafikona:

<i>Grafikon 1.</i> Ispitanici prema spolu.....	27
<i>Grafikon 2.</i> Ispitanici prema dobi	28
<i>Grafikon 3.</i> Broj djece u obitelji	28
<i>Grafikon 4.</i> Ispitanici prema vrsti zaposlenja	29
<i>Grafikon 5.</i> Ispitanici prema količini slobodnog vremena u danu	29
<i>Grafikon 6.</i> Ispitanici prema provođenju kvalitetnog vremena s djecom	30
<i>Grafikon 7.</i> Način na koji roditelji provode svoje slobodno vrijeme.....	31
<i>Grafikon 8.</i> Ispitanici prema zajedničkom provođenju slobodnog vremena s djecom	32
<i>Grafikon 9.</i> Ispitanici prema ispunjenom vremenu njihove djece	32
<i>Grafikon 10.</i> Ispitanici prema zadovoljstvu djece kvalitetom vremena provedenog s roditeljima	33
<i>Grafikon 11.</i> Ispitanici o razlozima zbog kojih roditelji provode malo kvalitetnog slobodnog vremena sa svojom djecom.....	35
<i>Grafikon 12.</i> Ispitanici prema zadovoljstvu roditelja kvalitetom vremena provedenog s djecom.....	36

Prilog 3.

SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

kojom ja Katarina Tomić, kao pristupnica za stjecanje zvanja _____, izjavljujem da je ovaj završni/diplomski rad rezultat isključivo mogega rada, da se temelji na mojim istraživanjima i oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i literatura. Izjavljujem da ni jedan dio završnoga/diplomskoga rada nije napisan na nedopušten način, odnosno da nije prepisan iz necitiranoga rada, stoga ne krši ničija autorska prava. Također izjavljujem da nijedan dio ovoga završnoga/diplomskoga rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Split, _____

Potpis

**IZJAVA O POHRANI ZAVRŠNOGA/DIPLOMSKOGA RADA (PODCRTAJTE
ODGOVARAJUĆE) U DIGITALNI REPOZITORIJ FILOZOFSKOGA FAKULTETA
U SPLITU**

Studentica:

Naslov rada:

Znanstveno područje:

Znanstveno polje:

Vrsta rada:

Mentorica rada (akad. stupanj i zvanje, ime i prezime):

Sumentor/Sumentorica rada (akad. stupanj i zvanje, ime i prezime):

Članovi Povjerenstva (akad. stupanj i zvanje, ime i prezime):

Ovom izjavom potvrđujem da sam autor/autorica predanoga završnoga/diplomskoga rada (zaokružite odgovarajuće) i da sadržaj njegove elektroničke inačice potpuno odgovara sadržaju obranjenoga i nakon obrane uređenoga rada. Slažem se da taj rad, koji će biti trajno pohranjen u Digitalnom repozitoriju Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Splitu i javno dostupnom repozitoriju Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu (u skladu s odredbama *Zakona o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju*, NN br. 123/03, 198/03, 105/04, 174/04, 02/07, 46/07, 45/09, 63/11, 94/13, 139/13, 101/14, 60/15, 131/17), bude:

a) u otvorenom pristupu

b) dostupan studentima i djelatnicima FFST-a

c) dostupan široj javnosti, ali nakon proteka 6 mjeseci / 12 mjeseci / 24 mjeseca (zaokružite odgovarajući broj mjeseci).

(zaokružite odgovarajuće)

U slučaju potrebe (dodatnoga) ograničavanja pristupa Vašemu ocjenskomu radu, podnosi se obrazloženi zahtjev nadležnomu tijelu u ustanovi.

Mjesto, nadnevak:

Potpis studenta/studentice: